

Medias konstruerande av våldtäktsoffer

- en diskursanalys

Nina Mårtensson
& Hillevi Tilander

LUNDS UNIVERSITET
Socialhögskolan
Kandidatuppsats SOPA63
VT 2014

Handledare: Anders Lundberg

Abstract

Authors: Nina Mårtensson and Hillevi Tilander

Title: Medias' construction of rape victims – a discourse analysis

Supervisor: Anders Lundberg

Sexual violence and rape are major social problems in today's society, the inequality between men and women is maintained by this violence. Our purpose with this thesis was to investigate how female rape victims are portrayed and created by the media. We focused on two different rape cases. Our study was based on following questions:

- How is the image of female rape victims constructed in the media?
- Are the victims ascribed any guilt or responsibility, and if so, in what way?
- What differences in the construction of the victims can be distinguished on the basis of the two cases?
- How can the construction of the victims be understood from a feminist perspective?

Our research material was based on news articles, as well as, debate articles chosen from four of the biggest newspapers in Sweden. We analyzed the material using terms from both Faircloughs' critical discourse analysis and Laclau and Mouffes' discourse theory. By using a social constructionist perspective, we recognized how important different words can be in creating different images of the victim. There was a significant difference between the news articles and the debate articles, in regards to what focus they put on the victim. In the news articles the actions of the women were in focus and we could discern that the women therefore were ascribed responsibility for the rape. The debate articles on the other hand focused on the perpetrators acts and the legal system. By recognizing this we could see two different discourses, a rape discourse and a feminist discourse.

Keywords: female, rape victims, mass media, discourse analysis

Innehållsförteckning

1	Problemformulering	1
1.2	Syfte	2
1.3	Frågeställningar	2
2	Klargörande tillägg	2
2.1	Lundafallet	2
2.2	Förförståelse	3
2.3	Begrepp	3
3	Bakgrund	3
3.1	Våldtäktslagstiftningen	3
3.2	Medias roll	5
4	Tidigare forskning	5
4.1	Synen på våldtäktsoffer	5
4.2	Medias roll i framställandet och bevarandet av offer	7
4.3	Medias framställning av kvinnor	8
5	Metod	10
5.1	Val av metod	10
5.2	Kritisk diskursanalys	10
5.3	Analytiska verktyg	11
5.4	Urval	12
5.5	Vald empiri	13
5.6	Insamling och bearbetning av materialet	15
5.7	Arbetsfördelning	16
5.8	Etiska överväganden	16
6	Teori	17
6.1	Socialkonstruktionism	17
6.2	Det idealiska offret	19
6.3	Feministiskt perspektiv	19
7	Analys	21
7.1	Mästersignifikanter och ekvivalenskedjor	21
7.2	Transitivitet	23

7.3 Ansvarsfördelning vid beskrivning av våldtäkten	23
7.4 Ansvarsfördelning innan våldtäkten	25
7.5 Ansvarsfördelning under våldtäkten.....	29
7.6 Modalitet	31
7.7 De olika diskurserna.....	33
7.8 Våldtäktsdiskursen.....	33
7.9 Våldtäktsdiskursens innebörd.....	34
7.10 En feministisk diskurs	35
8 Avslutande diskussion	37
8.1 Konstruerande av de kvinnliga våldtäktsoffren	37
8.2 Skiljelinjer mellan fallen	39
8.3 Diskurser	40
8.4 Konstruerande av offer utifrån ett feministiskt perspektiv.....	41
9 Avslutande tankar	42
10 Källförteckning	43
Bilaga 1	46

1 Problemformulering

Sexuellt våld utgör ett stort samhällsproblem (Nationellt Centrum för Kvinnofrid A 2014). Detta våld kan i sin tur leda till "... svåra sociala konsekvenser som isolering, ekonomiska problem, sjukskrivning och arbetslöshet..." (Socialstyrelsen 2009, s. 339). Studier visar att övergreppen inte handlar om sexualitet utan istället är en fråga om makt och dominans. Det har även visats att den ojämställdhet som råder mellan män och kvinnor är något som skapas och upprätthålls av det sexuella våldet (Nationellt Centrum för Kvinnofrid B 2014).

99,5 % av de sexualbrott som begås utförs av män och i åtta av tio anmälda våldtäktsfall är gärningsmannen bekant med offret (Nationellt Centrum för Kvinnofrid B 2014). Under åren 2005-2011 var det cirka fyra gånger så många kvinnor som män som utsattes för sexuellt våld (BRÅ A 2014, s. 112). År 2013 anmäldes 17 700 sexualbrott och 6000 av dessa rubricerades som våldtäkt (BRÅ B 2014). Mörkertalet kring sexualbrott är mycket högt och brottet är en av de brottstyper som anmäls i minst utsträckning (BRÅ A 2014, s. 112-113, NTU 2013, s. 37). Av de våldtäkter som anmäls är det i sin tur endast cirka 8 % som går till åtal (Roks 2014).

De värderingar och föreställningar allmänheten har om hur kvinnor bör agera påverkar skuldbeläggandet av dem vid våldtäkter (Wennstam 2002, s. 12-14). Detta är något som även tidigare forskning visar då våldtäktsoffer skuldbeläggs till större del om de inte gör motstånd, har ett dåligt rykte och/eller har druckit alkohol (Cohn, Dupius & Brown 2009, s. 1513 & 1528, Sperry & Siegel 2011, s. 17). Detta skuldbeläggande kan i sin tur påverka offrets trovärdighet och således om det blir en fällande dom eller inte (Sperry & Siegel 2011, s. 26). I dagens samhälle finns även en rad våldtäktsmyter som inte bara upprätthåller sexistiska föreställningar utan även spelar roll vid tillskrivandet av offrets ansvar. Exempel på dessa våldtäktsmyter är att offer som druckit alkohol och klätt sig utmanande bär mer ansvar vid en våldtäkt (Cohn et al. 2009, s. 1517). Media har i sin tur en stor makt att påverka allmänhetens uppfattningar och de är viktiga konstruktörer av verkligheten (Levin 2006, s. 11). Media påverkar därmed synen på sociala problem, till exempel våldtäkter. Om media således lägger fokus på kvinnans utseende och handlande spår de på bilden om att en kvinna som exempelvis har druckit alkohol och blir våldtagen har en del i skulden. Riskerna är stora att detta även påverkar den allmänna opinionen.

Det faktum att sexuellt våld mot kvinnor är ett stort samhällsproblem gjorde att vi tidigt bestämde oss för att belysa just detta ämne i vår uppsats. Dessutom är det en problematik som vi som verksamma socionomer kommer att möta och kunskap kring ämnet är således viktig att besitta. Som vi kan se av Sperry och Siegels (2011) undersökning kan det dessutom leda till stora konsekvenser för kvinnor om de framställs ha en egen skuld vid våldtäkter. Inför den här uppsatsen ställde vi oss frågan om detta är en bild som media spår på och vad det i så fall innebär för de våldtagna kvinnorna. Utifrån ovanstående finner vi det mycket intressant och framförallt relevant att belysa hur kvinnliga våldtäktsoffer framställs av media.

1.2 Syfte

Syftet med vår uppsats är att undersöka och analysera hur tryckt media framställer samt konstruerar våldtäktsoffer i två utvalda mediala fall, det så kallade *Stureplansmålet* från år 2007 respektive *Lundafallet* från år 2014.

1.3 Frågeställningar

- Hur konstrueras bilden av kvinnliga våldtäktsoffer i media?
- Tillskrivs offret skuld eller ansvar och hur ser detta i så fall ut?
- Vilka skillnader i konstruerandet av offer kan urskiljas utifrån de två fallen?
- Hur kan konstruerandet av offer förstås utifrån ett feministiskt perspektiv?

2 Klargörande tillägg

2.1 Lundafallet

Vi har i vår uppsats utgått ifrån två mediala fall, det så kallade *Stureplansmålet* från år 2007 samt *Lundafallet* från år 2014. I *Lundafallet* blev den misstänkta mannen frikänd i Tingsrätten och är således enligt svensk lag oskyldig. I media har dock händelsen i *Lundafallet* framställts som en våldtäkt och kvinnan och mannen har framställts som offer respektive förövare. Vi är medvetna om att det kan vara problematiskt att vi har valt att utgå ifrån det här fallet trots att mannen har funnits oskyldig. Eftersom det är medias bild av händelsen vi har utgått ifrån har fallet dock varit möjligt och intressant för oss att undersöka. Vi vill emellertid understryka att vi inte önskar ta

ställning i om mannen är skyldig eller inte utan att vårt syfte endast är att analysera hur den påstådda våldtäkten skildras i media.

2.2 Förförståelse

Vi är medvetna om att vi gick in i det här arbetet med våra personliga åsikter som utgångspunkt och att hela arbetet således har blivit färgat av dessa. Under hela arbetets gång har vi försökt vara så objektiva som möjligt men vi vet att det har varit omöjligt för oss att helt bortse från våra personliga värderingar. Vi önskar att läsaren har detta i åtanke när hen tar del av vårt arbete och vi vill på inget sätt hävda att vi här presenterar någon slags allmängiltig sanning.

2.3 Begrepp

Nedan följer en kort redogörelse för ett par begrepp vi önskar klarlägga.

Sexuellt våld

Sexuellt våld inbegriper flera olika typer av sexuella övergrepp, såsom sexuella kränkningar och våldtäkt. Enligt 6 kap 1 § Brottsbalken är våldtäkt bland annat när någon genom hot eller våld tvingar en annan person till samlag (Sveriges Rikes Lag 2014). I den här uppsatsen har vi använt oss av både begreppet sexuellt våld samt våldtäkt.

Heteronormativitet

Vi är medvetna om att våldtäkter kan se olika ut och att både män och kvinnor kan vara förövare respektive offer. Vi har i vår uppsats dock valt att utgå ifrån ett heteronormativt perspektiv då vi skriver om kvinnliga offer och manliga förövare. Detta val har vi grundat på statistik som visar att de flesta förövare i våldtäktsfall är män och att det är kvinnor som oftast blir utsatta (BRÅ B 2014, Nationellt Centrum för Kvinnofrid B 2014).

3 Bakgrund

3.1 Våldtäktslagstiftningen

Det var först i slutet av 1800-talet som våldtäkt började ses som något som kränkte kvinnors frihet, innan dess handlade de egentliga skyddsintressena för sexualbrott om mannens ära i samhället (SOU 2010:71, s. 52). År 1965 infördes förbud mot våldtäkt inom äktenskapet. Före införandet av denna lag beskrevs våldtäkt som otukt och gällde då endast sexuellt umgänge utanför äktenskapet (Sveriges Kvinno- och Tjejjourers Riksförbund 2011). Bestämmelserna om

våldtäkt och övriga sexualbrott placerades i kapitel 6 i brottsbalken och enligt förarbetena till lagen var huvudsyftet med detta att skydda barn och ungdomar mot sexuella kränkningar och att värna om individens integritet (SOU 2010:71, s. 52). Kapitel 6 i brottsbalken reformerades år 1984. Våldtäktsbrottet gjordes könsneutralt och våldtäktsbestämmelsen inriktades på själva övergreppet i stället för på offrets handlande före övergreppet eller relationen mellan offer och gärningsman (ibid.).

Synen på sexualbrott har förändrats och skärpts sedan år 1984 och straffbestämmelserna har ändrats ett flertal gånger (SOU 2010:71, s. 52). År 1993 ändrades och skärptes straffskalorna för ett antal brott, bland annat de vålds- och sexualbrott som kan drabba kvinnor, och år 1998 infördes ett nytt brott i brottsbalken; kvinnofridsbrott (Sveriges Kvinno- och Tjejjourers Riksförbund 2011). Allt mer fokus har under åren lagts på kränkningens art snarare än den sexuella handlingen och reformen av den nya sexualbrottslagstiftningen som gjordes år 2005 innebar en ytterligare fokusering på kränkningen vid övergrepp av olika slag (SOU 2010:71, s. 52). Syftet med reformen var att motverka förekomsten av sexuella övergrepp och kränkningar, samt att påverka och understödja allmänhetens värderingar om att övergrepp är skadliga och något som måste bekämpas. Syftet med reformen var även att stärka varje människas rätt till sin egen kropp samt sin personliga och sexuella integritet (SOU 2010:71, s. 51). I reformen år 2005 ersattes begreppet ”sexuellt umgänge” med ”sexuell handling”. Kritik hade riktats mot begreppet ”sexuellt umgänge” då detta ansågs kunna föra tankarna till en frivillig och ömsesidig sexuell interaktion (SOU 2010:71, s. 54). Med 2005 års reform förändrades även bestämmelserna om våldtäkt. Före reformen var kravet på tvång ställt högt och bestämmelsen om våldtäkt var endast användbar om gärningsmannen använt sig av hot eller våld som innebar eller framstod som en trängande fara (SOU 2010:71, s. 56-57). Genom reformen utvidgades våldtäktsbrottet, både kravet på hot och tvång sänktes och de allvarligaste av ”utnyttjandefallen” rubricerades som våldtäkt istället (SOU 2010:71, s. 57 & 59). Ytterligare en förändring som gjordes i anslutning till reformen år 2005 var att utnyttjande av personer som exempelvis befann sig i vanmakt eller annat hjälplöst tillstånd kom att omfattas av våldtäktsbrottet. I och med detta gavs till exempel berusade personer ett stärkt skydd (SOU 2010:71, s. 60). Även begreppet ”grov våldtäkt” utvidgades genom samma reform. Vid bedömningen av detta brott ska det våld eller hot som förekommit beaktas, om gärningsmannen visat hänsynslöshet samt om det varit flera gärningsmän (SOU 2010:71, s. 61-62).

3.2 Medias roll

Levin (2006) hävdar att människor använder massmedias skildringar i sin strävan efter att förstå verkligheten. Levin menar även att media bidrar till en kategorisering av både människor och händelser (s. 11). Media fungerar följaktligen som en arena där "... olika versioner möts och omformas i ett dynamiskt samspel" (s. 12) och människor kan med hjälp av media både bli medvetna om hur andra personer värderar och kategoriserar, samt göra personliga kategoriseringar. De kategoriseringar som görs får konsekvenser för människor (ibid.).

Vidare skriver Levin (2006) att tidningars texter kan ge uttryck för olika intressen genom att vissa aktörer ges tolkningsföreträde och vissa perspektiv ges företräde. Författaren menar således att man genom att studera texter kan få större förståelse kring hur bland annat vissa roller skapas, återskapas och även bevaras. Samtidigt hävdar Levin att medieforskare har visat att media begränsas av sin egen logik. Exempelvis är endast vissa gestaltningar möjliga att göra i en specifik kontext, bland annat på grund av vilka språkliga beskrivningar som är möjliga och vilka förväntningar som finns från läsarna (s. 14). En textförfattare kan dock ge läsarna möjlighet till fler än en tolkning genom att citera och referera till andra författare och på så sätt "... formulera utsagor som hon inte ensam står för." (s. 13). Genom att låta andra aktörer framträda kan således dessa formulera det författaren vill ska framföras (ibid.).

4 Tidigare forskning

Vi har valt att dela upp avsnittet tidigare forskning i tre avsnitt. Vi har valt att lägga fokus på studier och artiklar som dels behandlar synen på våldtäktsoffer och dels medias roll vid framställningen av dessa. Till sist har vi även valt att inkludera ett avsnitt om medias framställning av kvinnor. De artiklar som har skrivits och de studier som har gjorts har inte genomförts i Sverige och därmed saknas den svenska kontexten. Vi ser dock inte detta som ett hinder utan anser att dessa studier ändå är relevanta för vår undersökning. Den avhandling av Anja Hirdman som vi använder oss av är dock genomförd i Sverige vilket gör att vi även har tagit del av det nationella sammanhanget.

4.1 Synen på våldtäktsoffer

Cohn, Dupius och Brown (2009) har i sin studie undersökt hur mycket ansvar offer tillskrivs vid våldtäkter som begås av någon bekant till offret (s. 1513). Författarna hänvisar till tidigare

forskning som visar att det faktum att offret ofta är bekant med förövaren gör våldtäkten tvetydig för utomstående och bedömningen kring vem som bär ansvaret blir svårare. Dessutom tillskrivs offret mer ansvar vid en våldtäkt med en bekant förövare än en okänd (s. 1513-1514).

I Cohn et al. (2009) studie fick deltagarna titta på två olika videofilmer där offret gjorde motstånd verbalt respektive fysiskt eller både verbalt och fysiskt, och förövaren reagerade argt eller inte alls (s. 1519). Därefter fick deltagarna titta på samma film som tidigare men de fick innan filmen viss information om offrets och förövarens rykte (s. 1525). Offret och förövaren beskrevs antingen som personer som sällan festade och hade få eller stadiga relationer, eller som att de ofta gick på fester samt hade många olika tillfälliga sexuella förbindelser (ibid.). Studien visade att de offer som inte gjorde motstånd hölls mest ansvariga medan de som gjorde verbalt eller både verbalt och fysiskt motstånd hölls minst ansvariga (Cohn et al. 2009, s. 1523). Studien visade även att rykte var en signifikant faktor gällande både förövares och offers ansvar. En kvinna med dåligt rykte ansågs mer sannolik och mer benägen att samtycka till samlag än en kvinna med bra rykte (s. 1529). Studien visade att ansvaret för att dra gränsen gällande medgivande till sexuell interaktion enbart låg på kvinnan, det ansågs vara hennes jobb att dra gränsen för vad som var acceptabel sexuell interaktion (ibid.). Relationen mellan rykte och ansvar innebar även att offren hölls mer ansvariga när de hade ett dåligt rykte än när de hade ett gott rykte och samma sak gällde förövarna (s. 1513 & 1528). Studien visade vidare att förövarens rykte endast var betydelsefullt när deltagarna inte fick lägga fokus på offret utan endast koncentrera sig på gärningsmannens roll (s. 1529).

Även en studie gjord av Sperry och Siegel (2011) visar att våldtäktsoffer ofta tillskrivs ett visst mått av ansvar för dådet. Syftet med studien var att försöka förstå varför offrets tillskrivna skuld påverkar hans trovärdighet och således också domstolens utlåtande (s. 16). I undersökningen fick deltagarna läsa två olika påhittade våldtäktsfall. I det första fallet föreslog den fiktiva kvinnan att hon och mannen skulle gå till sovrummet och bjöd därefter honom på droger, i det andra fallet utspelades scenariot tvärtom. Deltagarna fick därefter lista bland annat våldtäktsoffrets ansvar till det inträffande, sympati för offret och deras vilja att hjälpa offret (s. 20-21). Studiens resultat visade att när offret ansågs ha en egen skuld i det inträffade minskade sympatin för offret (s. 16). Studien visade också att sympati för offret hade en direkt påverkan på både viljan att hjälpa offret och trovärdigheten för offret och att dessa faktorer påverkade deltagarnas dom. Även

offrets tillskrivna ansvar till våldtäkten påverkade denna dom (s. 25).

Våldtäktsmyter

Att offret ofta tillskrivs ansvar menar Sperry och Siegel (2011) bland annat har att göra med att de före händelsen anses ha brukat alkohol eller andra droger samt att de anses ha klätt sig ”lösaktigt” (s. 17). Cohn et al. (2009) skriver om våldtäktsmyter och hävdar att dessa både kan upprätthålla sexistiska föreställningar men också spela en viktig roll vid tillskrivandet av ansvar (s. 1517). Författarna hänvisar till Lonsway and Fitzgerald som definierar våldtäktsmyter som attityder och föreställningar som i allmänhet är falska men något som ändå är allmänt och ihärdigt upprätthållet, och att dessa bidrar till att förneka och rättfärdiga mäns sexuella aggression mot kvinnor. Ett exempel på en rådande våldtäktsmyt är enligt författarna tron om att offer som bär förföriska kläder, dricker alkohol och som har ett uppseendeväckande beteende bär mer ansvar vid våldtäkter (ibid.).

4.2 Medias roll i framställandet och bevarandet av offer

Spargo och Ream har skrivit artikeln “How the Media Shapes Attitudes About Rape” (2012) där de granskar medias makt att övertyga och forma människors attityder och reaktioner mot våldtäkt (s. 317). Författarna menar att det talas mycket om våldtäkter idag. Mycket av det som sägs handlar om skuldbeläggande av offer eller förminskande av det stora sociala problem våldtäkter faktiskt är (s. 318-319). Även Waterhouse-Watson (2012) menar att tryckt media spelar en viktig roll i utformandet av allmänhetens attityder och uppfattningar om våldtäkter (s. 55). Detta görs genom att skapa stereotyper som förnekar påståendet om våldtäkt och istället lägger skulden och ansvaret på offren (s. 55-56). Enligt Spargo och Ream (2012) är skuldbeläggande av offer i media inte något nytt, det som är nytt idag är att medias skuldbeläggande plockas upp, förstärks och bevaras med hjälp av internet. Konsekvensen för enskilda offer kan enligt författarna bli förödande (s. 320). Medielandskapet har förändrats drastiskt den senaste tiden och författarna menar att uppsjön av olika webbplatser som föredrar rykten framför fakta och som saknar känsla för ämnet bidrar till spridningen av felaktig information om våldtäkter och sexuellt våld (ibid.).

Loś och Chamard (1997) skriver att kvinnor presenteras som objekt i media som utsätts för exempelvis våldtäkter. När de framställs som agerande subjekt framställs de göra saker som

(underförstått) skulle öka risken för våldtäkt, till exempel att dricka alkohol eller följa med en man hem. Det skapas därmed en bild av att när kvinnor agerar är det något de gör på egen risk (s. 318). När kvinnor framställs som aktiva och agerande bryter de mot rollen som objekt och förstör bilden av den ideala objekt/subjekt relationen (s. 319). I sin studie hänvisar Loś och Chamard (1997) till Allison och Wrightsman som skriver att våldtäktsfall som betonar offrets beteende får läsarna att tänka att hon borde agerat annorlunda för att ha undvikit situationen. Detta förstärks ytterligare av att förövarens beteende uppfattas som mindre kontrollerbart (s. 319). Enligt Spargo och Ream (2012) spelar språket en viktig roll och de menar att vi inte kan förändra våldtäktskulturen utan att förändra våra sätt att kommunicera (s. 320).

4.3 Medias framställning av kvinnor

Collins (2011) har genomfört en sammanställning av två tidigare studier publicerade i tidskriften ”Sex roles” (s. 290). Författaren skriver att dessa studier visar att kvinnor är underrepresenterade i media och att den övervägande framställning som ändå finns är av negativ karaktär. Författaren menar att kvinnor ofta sexualiseras i media, till exempel genom att skildras i ”provocerande klädsel”. Därtill beskrivs kvinnor som underordnade, bland annat genom deras ansiktsuttryck (ibid.). Författaren frågar sig hur underrepresentationen av kvinnor påverkar allmänheten och om det till exempel kan innebära att unga flickors självaktning påverkas negativt (s. 292).

Hirdman (2002) har skrivit en avhandling med fokus på medias definitioner av feminint och maskulint och hur dessa föreställningar om genus produceras i text och bild (s. 8 & 13). Hirdman (2002) menar att mediers definition av världen blir mer och mer avgörande och att media skapar olika föreställningar om oss själva, andra och samhället (s. 8). De föreställningar som finns kring könen idag menar författaren speglas i medieutbudet och detta definierande skapar en medial produktion av genus. Utifrån de uppfattningar som finns om könen skapas antaganden om vilka vi är, något som i sin tur styr vad det talas om och hur man talar om det (ibid).

I sin avhandling har Hirdman (2002) undersökt hur kvinnor och män framställs i de två veckotidningarna *Veckorevyn* och *Fib*, en kvinno- respektive herrtidning. Åren 1965, 1970, 1975 och 1995 är i fokus (s. 11).

Hirdman (2002) menar att den bild som målas upp av *Veckorevyn* år 1965 är en bild där kvinnors förhållande till män är det primära och något som ger både status och egenvärde.

Kvinnors fokus förväntas vara riktat mot män och tidningen visar upp en värld som bygger på en kvinnlig underordning (s. 78). I Fib vid samma tid framställs kvinnorna som "vanliga" kvinnor medan männen framställs som modiga, kompetenta och maskulina (s. 90 & 94). Både Veckorevyn och Fib framställer kvinnor år 1965 som följsamma och oskuldsfulla flickor medan män framställs som aktiva förförare. Kvinnorna konstrueras som passivt väntande på det manliga och aktiva initiativtagandet (Hirdman 2002, s. 102). Författaren menar att positiva egenskaper för kvinnor ofta kopplas till ett ickevuxet tillstånd. Benämningen flicka är enligt författaren ett sätt att hänvisa till både en position och en åldersgrupp. Hirdman (2002) hänvisar till Strand som menar att flicka är ett "... uttryck för en beroendeställning och en omyndighet, intellektuellt och mognadsmässigt." (s. 71).

År 1970 framställs könen mer jämlika i tidningarna än i dem från år 1965. Trots detta skildras kvinnor fortfarande som underställda männen. Kvinnorna framställs inte som individer på samma sätt som männen, utan kvinnan skapas i relation till andra och blir därmed ständigt underordnad det maskulina (Hirdman 2002, s. 121). Precis som i Veckorevyn framställs kvinnorna i Fib få sin status i relation till männen, och hon framställs som flickvän, maka eller mamma (s. 144).

År 1975 framställs kvinnan i Veckorevyn vara i en ny fas i livet. Hon beskrivs vara äldre, mer oberoende och fokus ligger på hennes självförverkligande (s. 152). Trots att könen framställs som "nya" menar Hirdman (2002) att konstruktionen av könen ändå är liknande och att återkommande mönster syns. Männens problem framställs även vara kvinnans och lösningen på dessa problem är att kvinnan ska förstå honom (s. 163). I Fib är kvinnornas poser mer sexuella än år 1965 och år 1970 och kvinnorna framställs som lustobjekt och villiga (s. 172 & 185).

I veckorevyn framställs den ideala kvinnan år 1995 vara åtråvärd, begärlig och älskvärd samtidigt som hon ska vara självständig (Hirdman 2002, s. 203-204). Männen får mycket plats i tidningen men framställs som ett lustobjekt, istället för att framställas som hjältar eller äventyrare (s. 208-209). Hirdman (2002) menar att även Fib nu lägger fokus på både kvinnornas och männens sexualitet (s. 223-225 & 230). Enligt författaren får kvinnorna i både Veckorevyn och Fib sitt sammanhang i förhållande till männen (s. 236).

5 Metod

5.1 Val av metod

I vår uppsats har vi valt att använda oss av diskursanalys som metod. Winther Jørgensen och Phillips (2000) menar att en diskurs är en idé om att språket skapar, kategoriserar och strukturerar en förståelse av världen och kring hur människor ska agera. En diskursanalys är en analys av dessa diskurser. Författarna presenterar tre angreppssätt på diskurser; diskursteori, kritisk diskursanalys och diskurspsykologi (s. 7). Dessa angreppssätt delar uppfattningen om att ”... våra sätt att tala på inte neutralt avspeglar vår omvärld, våra identiteter och sociala relationer utan spelar en aktiv roll i skapandet och förändringen av dem.” (ibid.). I vår uppsats har vi utgått ifrån Faircloughs kritiska diskursanalys, som den beskrivs av Winther Jørgensen och Phillips (2000), samt lånat två stycken begrepp från diskursteorin (se avsnitt Analytiska verktyg).

5.2 Kritisk diskursanalys

Kritisk diskursanalys har en socialkonstruktionistisk utgångspunkt. Fairclough menar att diskurser hjälper till med att konstruera sociala identiteter, sociala relationer samt kunskaps- och betydelsesystem (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 73). Det centrala målet med kritisk diskursanalys är att beskriva förhållandet mellan vårt språkbruk och vårt sociala handlande. Med hjälp av språket kan diskurser och kunskap antingen reproduceras eller ifrågasättas och fokus inom kritisk diskursanalys ligger således också på diskursens roll i upprätthållandet eller förändringen av normer (s. 71 & 76).

Fairclough hävdar att det finns många olika diskurser och att vissa har större inflytande än andra (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 78). De olika diskurserna skapar och reproducera ojämlika maktförhållanden mellan till exempel kvinnor och män och den kritiska diskursanalysen strävar mot att synliggöra dessa maktförhållanden (s. 69). Således är den kritiska diskursanalysen inte neutral då syftet med den är att bidra till social förändring (s. 69-70).

Vid en analys av en diskurs ska man enligt Fairclough lägga fokus på två moment, närmare bestämt *diskursordningen* och *den kommunikativa händelsen*. Diskursordning innebär de diskurser som används inom ett visst område. Den kommunikativa händelsen i sin tur är ett fall av språkbruk, till exempel tidningsartiklar (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 73). Den

kommunikativa händelsen har enligt Fairclough tre dimensioner, vilka är text, en diskursiv praktik och en social praktik. Text i det här sammanhanget menar Fairclough kan vara tal, skrift, bilder eller en blandning av dessa. Den diskursiva praktiken i sin tur innebär textkonsumtion och textproduktion. För att få en djupare förståelse av den sociala praktiken måste en analys av texten och den diskursiva praktiken göras utifrån dess contextualisering (Winther Jörgensen & Phillips 2000, s. 74). Med hjälp av en sådan analys kan man undersöka konsekvenser av olika diskurser och om de återskapar eller söker att förändra olika sociala förhållanden. Denna analys kan dock inte göras enbart med en diskursanalys, utan Fairclough menar att det är nödvändigt att använda sig av ytterligare teori (Winther Jörgensen & Phillips 2000, s. 90). Se avsnitt Teori för en utförligare redogörelse av de teoretiska utgångspunkter och begrepp vi har valt att komplettera vår analys med.

5.3 Analytiska verktyg

De begrepp vi har valt som analytiska verktyg ingår inte i någon standarduppsättning för att göra en diskursanalys. Vi har valt de begrepp vi har funnit mest relevanta och således medvetet utelämnat vissa. I vår uppsats har vi följaktligen använt oss av den kritiska diskursanalysens begrepp *transitivitet* och *modalitet*. Dessa presenteras som två nyckelbegrepp för att kunna göra en detaljerad analys av texter och för att förstå hur dessa skapas (Winther Jörgensen & Phillips 2000, s. 87). Utöver begreppen från den kritiska diskursanalysen har vi även lånat begrepp från diskursteorin. Denna tillhandahåller en rad analytiska verktyg men till vår uppsats har vi valt att använda oss av de två begreppen *mästersignifikanter* och *ekvivalenskedjor* (Winther Jörgensen & Phillips 2000, s. 50).

Transitivitet och modalitet

Transitivitet innebär att man analyserar "... hur händelser och processer förbinds (eller inte förbinds) med subjekt och objekt." (Winther Jörgensen & Phillips 2000, s. 87). Med hjälp av transitivitet kan man belysa vilken roll subjektet respektive objektet framställs ha utifrån en viss situation och vad dessa olika framställningsformer kan få för konsekvenser (ibid.). I meningen "Igår kväll våldtogs en kvinna i x-stad" utelämnas agenten (förövaren) helt och därmed också dennes ansvar. De processer som ledde fram till våldtäkten osynliggörs och fokus läggs istället på effekterna.

Vid en analys av *modalitet* undersöks talarens grad av instämmande i en sats. Utifrån graden av instämmande förbinds talaren/skribenten till olika stor del till sitt påstående (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 87). Enligt Fairclough används modalitet på olika sätt i olika diskurser, till exempel objektivt eller subjektivt. Författaren menar till exempel att media ofta lägger fram tolkningar som fakta (det vill säga genom objektiv modalitet) och med hjälp av dessa modaliteter både gynnas och återges medias auktoritet. Beroende på modalitet följer också olika konsekvenser för sociala relationer och vad vi anser vara sant (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 88). I meningen ”det är ett stort problem att många kvinnor blir våldtagna” ser modaliteten annorlunda ut jämfört med meningen ”jag tycker att våldtäkt mot kvinnor är ett stort problem”. I den första meningen instämmer talaren helt med sitt påstående och satsen framställs som objektiv fakta. Det personliga tyckandet i den andra meningen försvagar modaliteten då påståendet är subjektivt.

Mästersignifikanter och ekvivalenskedjor

Winther Jørgensen och Phillips (2000) skriver om Laclau och Mouffes begrepp nodalpunkt. De menar att detta är ett centralt tecken varifrån andra tecken i en diskurs får sin betydelse (s. 33). I vår uppsats är nodalpunkten våldtäkt och offer och förövare tillskrivs betydelse genom att relateras till våldtäkt (nodalpunkten) på olika sätt. *Mästersignifikanter* i sin tur organiserar identiteter och identifieringen sker utifrån de positioner mästersignifikanten får inom en viss diskurs. Ett exempel på en mästersignifikant är kvinna och med hjälp av *ekvivalenskedjor* får mästersignifikanten ett innehåll, då dess identitet skapas i förhållande till andra signifikanter. Konstruktionen av kvinna anger således vad hon liknar respektive skiljer sig ifrån. Olika diskurser ger olika anvisningar om hur exempelvis en kvinna ska agera och vara för att betraktas som en ”äkta” kvinna (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 50).

5.4 Urval

I vår uppsats har vi analyserat hur våldtäktsoffer framställs i tryckt media. Vi anser att detta är en intressant arena eftersom massmedia har en stor makt att representera och framställa saker på ett visst sätt genom språket (Fairclough 1995, s. 2). Fairclough (1995) menar att media har en makt att påverka kunskap, värderingar och sociala identiteter genom hur de väljer att selektivt representera världen (s. 2 & 17). Även Jönson (2010) menar att media är en möjlig arena att undersöka för att ge kunskap om olika problem (s. 20). Massmedia kan anta olika perspektiv och

precis som Andersson och Swärd (2008) skriver kan det vara lätt att mindre och svagare grupper perspektiv hamnar i skymundan gentemot de perspektiv som dominerar i samhället (s. 243). Utifrån detta har vi funnit det relevant att belysa de olika perspektiven, då vi tror att det är möjligt att media skapar vissa generella föreställningar som påverkar allmänheten.

Vi har gjort vad Bryman (2011) kallar ett bekvämlighetsurval. Vid detta urval väljer man ut enheter (exempelvis dokument) som finns lättillgängliga och som passar forskningsfrågan (s. 194). Vi har utgått ifrån två mediala fall som skildras som våldtäktsfall i Aftonbladet, Expressen, Sydsvenskan och Dagens Nyheter. Vi valde Aftonbladet och Expressen då dessa är två av Sveriges största kvällstidningar och Sydsvenskan och Dagens Nyheter valdes i sin tur eftersom de hör till de största morgontidningarna (Hadenius, Weibull & Wadbring 2011, s. 141).

5.5 Vald empiri

Här följer en kort beskrivning av Stureplansmålet och Lundafallet, de fall som vi har valt att utgå ifrån i vår uppsats. Beskrivningarna har gjorts genom att citera nyhetsrapporteringen kring de båda fallen.

Stureplansmålet

”På kvällen den 24 mars festade flickan med männen. De gick sedan till den enes vindslägenhet på Östermalm. Där hade de sex. Från början var hon med på det, men när den ene mannen ville ha analsex sa hon nej. Hon har berättat för polisen hur 25-åringen då hetsade sin kamrat att våldta henne. – När jag grät och skrek åt dem att sluta sa han att han skulle slå sönder mitt näsben om jag inte var tyst, säger hon. Hon fick ett stort antal örfilar. Männen turades sedan om att ha sex med henne.” (Aftonbladet 2007-05-05)

”I fredags åtalades de båda männen för grov våldtäkt, en högre misstankegrad än den de häktades för. Enligt åklagare Anita Kjellén ska våldtäkten betraktas som grov. Bland annat för att det förekommit våld och att gärningsmännen varit flera. Bevisningen består i huvudsak av kvinnans berättelse, men även av rättsintyg, fotografier och vittnesförhör. De två männen nekar till brott.” (Aftonbladet 2007-04-16). Männen friades i Tingsrätten men fallet gick vidare upp i Hovrätten där männen dömdes till varsitt fängelsestraff [författarnas anmärkning].

Lundafallet

”De båda träffades i slutet av november på en krog. Senare på kvällen bjöd 27-åringen med kvinnan hem till sin bostad. Efter en stund i lägenheten började de två kyssa och smeka varandra. Under rättegången, som fördes bakom stängda dörrar, berättade kvinnan att hon ville att mannen skulle sluta när han började penetrera hennes underliv. När hon därpå började skrika högt höll han handen för hennes mun och näsa. Flera gånger sa hon ”nej”, vilket han bemötte med ”stackars liten”, enligt kvinnan. Hennes inställning var, vilket poängterades under rättegången, att hon klart och tydligt visade mannen att hon inte ville ha sex med honom. Något som han inte kunde ha missuppfattat, sa kvinnan. Mannen å sin sida höll fast vid att han uppfattade hennes nej som en del av det sexuella spelet, att kvinnan skulle ha varit med på att ha ”dominanssex” med honom. Och om hon inte hade velat det skulle hon, menade 27-åringen, ha knuffat honom ifrån sig.” (Sydsvenskan 2014-01-11)

”En 27-årig man frias av tingsrätten från åtalet om att ha våldtagit en kvinna i centrala Lund.” (Sydsvenskan 2014-01-11). Fallet togs upp i Hovrätten den 8 och 12 maj år 2014. Under tiden denna uppsats skrivits har dock ingen ny dom tillkännagivits [författarnas anmärkning].

Reaktioner på Stureplansmålet och Lundafallet

Både Stureplansmålet och Lundafallet har varit och är väl rapporterade och debatterade i media och har givit upphov till en rad demonstrationer. Efter att Tingsrättens dom fallit i Stureplansmålet uppkom en intensiv debatt där många tyckte att en stärkt sexualbrottslagstiftning var nödvändig. Majoriteten av debattörerna tryckte även på att ett införande av en samtyckeslag var nödvändig. Det hölls dessutom demonstrationer utanför gärningsmännens krog och de båda männen blev uthängda på olika sidor på internet (Dagens Nyheter 2007-05-26).

Även efter att domen i Lundafallet offentliggjorts blommade debatten om en samtyckeslagstiftning åter upp och en diskussion kring vems ansvar en våldtäkt kan anses vara fördes. Tingsrättens dom gav också upphov till stora demonstrationer. Cirka 3000 människor samlades på Medborgarplatsen i Stockholm för att protesera mot sexuellt våld och för en samtyckeslag. Initiativet till denna demonstration togs av både privatpersoner och olika

organisationer så som Roks. Både artister och olika talare var på plats för att visa sitt stöd för våldtäktsoffer (Aftonbladet 2014-01-19).

5.6 Insamling och bearbetning av materialet

För inhämtande av vårt material har vi använt oss av databasen Retriever¹. Vi har valt artiklar och efterföljande debattinlägg ur Aftonbladet, Expressen, Sydsvenskan och Dagens Nyheter under en tre månaders period. Materialsökningen relaterad till *Stureplansmålet* har gjorts mellan 2007-03-26 och 2007-06-26 och sökningen gällande material till *Lundafallet* mellan 2014-01-11 och 2014-04-11. Valet av datum har gjorts med utgångspunkt i medias första rapportering kring de respektive fallen. Slutdatum valdes utifrån när rapporteringen i media kring de båda fallen upphörde. Följande sökord har använts; ”Stureplan”, ”våldtäkt” (*Stureplansmålet*) samt ”Lund”, ”våldtäkt” (*Lundafallet*). Vi provade även att kombinera sökorden ”Stureplan AND våldtäkt” respektive ”Lund AND våldtäkt” men vi märkte att databasen sållade bort vissa artiklar när vi sökte på detta sätt. Vi valde således att använda oss av orden var för sig då vi ville försäkra oss om att inte missa någon relevant artikel eller debattinlägg.

Sökord gällande	Antal träffar:	Sökord gällande	Antal träffar:
Stureplansmålet:		Lundafallet:	
Stureplan	198	Lund	2450
Våldtäkt	309	Våldtäkt	264

När vi valde material fokuserade vi på medias nyhetsrapportering kring fallen i de respektive tidningarna, samt relevant efterföljande debatt. Detta gjorde att det höga antalet träffar snabbt reducerades. Av de ovanstående givna träffarna gällande Stureplansmålet var 14 stycken nyhetsrapportering och 8 stycken debattinlägg, totalt 22 stycken. Av dessa 22 artiklar har vi använt oss av de artiklar vi funnit mest relevanta, totalt 16 artiklar. I Lundafallet hittade vi 9 stycken nyhetsartiklar och 11 stycken debattinlägg, 20 artiklar totalt, av dessa använde vi oss av de 14 vi fann mest väsentliga. Sällningen av nyhetsartiklarna gjordes genom att fokusera på den rapportering som varit kring de respektive fallen. De artiklar som enbart fokuserade på exempelvis efterföljande demonstrationer sållades således bort. Vidare valde vi att fokusera på

¹ Retriever är Nordens ledande leverantör av mediebevakning. Sidan innehåller tryckt material från bland annat stora dags- och webbtidningar. Sidan har mer än 270 miljoner tidningsartiklar från hela världen.

de debattinlägg som hade direkt anknytning till de respektive fallen och således sållades exempelvis debattinlägg som enbart behandlade frågan om en eventuell samtyckeslag bort.

Vi är medvetna om att debattinlägg ofta är väldigt subjektiva och inte medierapportering per se. Vi valde dock att inkludera dessa eftersom även debattinlägg är en del av mediediskursen och således relevant för oss. Samtidigt anser vi att det är viktigt att föra ett resonemang kring det faktum att nyhetsartiklar och debattinlägg har olika utgångspunkter och uppdrag eller syfte. Vi tänker oss att nyhetsrapporteringens uppdrag är att förmedla nyheter samtidigt som debattinläggen syftar till att skapa opinion. Således tänker vi att det skulle vara problematiskt att slå ihop nyhetsartiklarna och debattinläggen och behandla dem som en domän eller diskurs. Vi har därför valt att dela upp vår analys så att läsaren tydligt kan se när vi behandlar nyhetsartiklarna respektive debattinläggen.

När vi bearbetade vårt insamlade material läste vi igenom de utvalda nyhets- respektive debattartiklarna ett flertal gånger för att kunna koda det. Detta gjorde vi med hjälp av några utvalda begrepp från diskursanalysen; *mästersignifikanter*, *ekvivalenskedjor*, *transitivitet* samt *modalitet*. Till en början upplevde vi det problematiskt att utföra kodningen men efter fler genomläsningar och mycket diskussioner fick vi rätsida på det.

5.7 Arbetsfördelning

Under uppsatsens gång har vi arbetat mycket tillsammans. Vi har gemensamt sökt och läst relevant litteratur. Även artikelsökningen, sållningen och kodningen gjordes tillsammans. I avsnitten Bakgrund, Tidigare forskning samt Teori har vi delat upp läsningen av litteraturen och även skrivarbetet. Vi har dock gått igenom, korrekturläst och gjort ändringar i dessa texter tillsammans för att skapa ett så enhetligt språk som möjligt. De stora avsnitten såsom Analys och Slutdiskussion har vi reflekterat över, diskuterat kring, arbetat med och skrivit tillsammans.

5.8 Etiska överväganden

Andersson och Swärd (2008) menar att forskare är skyldiga att forska om utsatta människor för att belysa deras situation. Författarna menar dock att detta inte får göras utan reflektion och hänsyn till de som är delaktiga i undersökningen (s. 236). Enligt Vetenskapsrådet är varje forskare skyldig att väga forskningens förväntade utfall mot möjliga negativa konsekvenser för berörda parter (s. 5). Med detta i åtanke har vi fört ett resonemang. Vi har inte kunnat se, med

tanke på den metod vi har använt oss av, att vår uppsats kommer att beröra några parter så pass negativt att undersökningen inte har varit rimlig att genomföra.

Vi har reflekterat över det faktum att de personer vår uppsats berör inte får komma till tals och vi har funderat över om detta är etiskt korrekt. Detta är dock ett medvetet val från vår sida, då syftet är att göra en diskursanalys. Med hjälp av denna vill vi undersöka hur våldtäktsoffer framställs av media, snarare än de inblandades personliga upplevelser och erfarenheter.

Vi är medvetna om att våra åsikter och vår förförståelse har påverkat uppsatsens resultat eftersom det är vår tolkning uppsatsen bygger på. Således har vi som författare haft en stor makt när vi har tolkat och bearbetat materialet. Utifrån vårt syfte har vi valt vilka kategorier/begrepp som vi har utgått ifrån och dessa har även de påverkat resultatet. Vi förstår således att vi inte har presenterat en objektiv sanning då vi är en del av de diskurser som vi har analyserat och vår tolkning är därmed en av flera möjliga.

6 Teori

Eftersom vi har valt att använda kritisk diskursanalys som metod kommer vi att utgå ifrån socialkonstruktionismen som vetenskapsteoretisk utgångspunkt. Fairclough menar nämligen att endast en textanalys inte är tillräcklig som diskursanalys, utan att man behöver kombinera textanalys med en social analys (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 72). Utöver detta har vi utgått ifrån Christies (2001) begrepp ”det idealiska offret” samt ett feministiskt perspektiv.

6.1 Socialkonstruktionism

Socialkonstruktionismen har som utgångspunkt att verkligheten konstrueras genom sociala processer (Jönson 2010, s. 17, Wenneberg 2001, s. 177). Inom den vetenskapsteoretiska ansatsen menar man även att traditioner inte kan anses vara naturliga utan skapade av människor (Wenneberg 2001, s. 177). Jönson (2010) skriver att socialkonstruktionismen intresserar sig för ”... *görandet* av sociala problem, hur vi exempelvis kategoriserar, typifierar och tillskriver betydelse.” (s. 18).

Burr (1995) menar att det finns fyra stycken antaganden som kännetecknar socialkonstruktionism. Dessa är:

- *En kritisk inställning till självklar kunskap.*
Det finns ingen objektiv sanning. Verkligheten anses endast vara en produkt av hur vi kategoriserar den.
- *Historisk och kulturell specificitet*
Vår historia och kultur påverkar vår syn på och kunskap om världen. Därmed är vår världsbild och syn på kunskap ständigt föränderlig.
- *Samband mellan kunskap och sociala processer*
Vår världsbild och kunskap reproduceras genom social interaktion.
- *Samband mellan kunskap och social handling*
Utifrån den världsbild som råder skapas vissa normer som påvisar rätt och fel gällande vårt handlande.

(Burr 1995, s. 2-3).

Forskning med utgångspunkt i socialkonstruktionismen har ofta ett intresse för språket då vår verklighet skapas genom det (Jönson 2010, s. 17). Även Burr (1995) menar att språket hjälper oss att skapa mening och struktur och att människor förstår sig själva och andra med hjälp av det. Burr (1995) menar också att vi människor och världen inte är konstanta utan att vi och den kan förändras beroende på vilket språkbruk vi använder för att beskriva oss och världen (s. 23-24). Genom språket kategoriserar vi människor våra upplevelser och ger dem även på så sätt mening (s. 30).

Vidare skriver Burr (1995) även hon om diskurser och menar att det är genom att strukturera språket på ett visst sätt som vi får kunskap om oss själva (s. 31). Varje enskild diskurs strävar efter att få beskriva och konstruera ett fenomen på just sitt sätt och alla diskurser framställer således sin tolkning som sanning. Inom varje diskurs fokuseras det därmed på olika saker, olika problem lyfts fram och olika förslag på lösningar presenteras (s. 33). Dessutom avgör den kontext vilken diskurserna skapas i vilken betydelse orden får, då de får mening först när de uttalas i en viss kontext (s. 33-34).

Diskurser som formar vår identitet berättar också för oss vad vi kan och borde göra. Till exempel konstruerar ”kvinnlighets-diskurser” kvinnor på ett visst sätt, exempelvis att de är känsliga och sårbara. Diskurser som denna talar också om för kvinnor att de ska undvika faror genom att exempelvis inte gå hem själva på kvällarna (Burr 1995, s. 36). De diskurser som formar våra

identiteter är bundna till de strukturer som finns i samhället och således ligger det i vissas intressen att upprätthålla vissa diskurser (Burr 1995, s. 37). Burr (1995) menar att om vi utgår ifrån att män har en överordnad position över kvinnor i samhället hjälper ”kvinnlighetsdiskurser” till att upprätthålla sådana strukturer. Dock ska vi enligt författaren akta oss för att säga att sådana diskurser aldrig kan utmanas av andra diskurser som ifrågasätter de föreställningar och normer som finns. Dessa förändringar i diskurser går enligt författaren hand i hand med förändringar i samhället och föreställningar om till exempel kvinnlighet kan således förändras (ibid.).

6.2 Det idealiska offret

Christie (2001) definierar *det idealiska offret* som ”... en person eller kategori av individer som – när de drabbas av brott – lättast får fullständig och legitim status som offer.” (s. 47). Författaren skriver att det idealiska offret är svagt, upptaget med ett ”respektabelt projekt” och befinner sig på en oklanderlig plats (till exempel på gatan under dagtid), samtidigt som gärningsmannen är ”stor och ond” och okänd för offret (s. 48). Enligt Christie (2001) är samtliga av dessa villkor nödvändiga för att man ska se på en person som ett idealiskt offer. Författaren ger som exempel hur oskulden (som dessutom blir slagen eller hotad) på väg hem från sjuka släktingar ses som det idealiska offret i våldtäktsfall, medan ”den erfarna kvinnan” på väg hem från en restaurang inte får den statusen (ibid.). Vidare skriver Christie (2001) att det idealiska offret måste vara tillräckligt starkt för att bli hörd, samtidigt som det måste vara så pass svagt att det inte blir ett hot mot andra intressen. Då kan nämligen den sympati som förknippas med statusen av att vara ett offer försvagas (s. 51). Idealiska offer skapar dessutom idealiska gärningsmän och dessa två är beroende av varandra. Detta betyder att ju mer idealisk gärningsmannen är desto mer idealiskt är offret, och tvärtom (s. 54).

6.3 Feministiskt perspektiv

Freedman (2003) skriver att det finns många olika feministiska teorier, dessa har dock vissa gemensamma drag. Gemensamt för teorierna är att de alla uppmärksammar kvinnors underordnade position i samhället på grund av sitt kön samt att de kräver en förändring i exempelvis den sociala och kulturella ordningen av denna diskriminering (s. 7). Författaren menar att feminismen lyfter fram det faktum att kvinnor, både förr och nu, ständigt givits en underordnad och sekundär ställning i samhället. Denna ställning leder i sin tur till att kvinnor

förvisats och förvisas till en lägre position i samhället (s. 19). En central faktor i debatten om jämlikhet menar Freedman (2003) är diskussionen om biologiska och sociala skillnader mellan kvinnor och män (s. 23 & 25). Simone de Beauvoirs citat ”man föds inte till kvinna: man blir det” sammanfattar detta resonemang om att kvinnors position i samhället inte är något biologiskt utan ett socialt fenomen skapat av samhället (s. 25). Denna sociala konstruktion menar Freedman (2003) innebär ett ständigt och fortsatt förtryck av kvinnor (ibid.). För att skilja mellan de biologiska och socialt konstruerade skillnaderna mellan könen används begreppet genus (s. 26). Yvonne Hirdman (1988) förklarar genus på så sätt att det är vår kunskap kring kvinnligt respektive manligt och vår förståelse för hur detta skapas (s. 51). För att kunna problematisera systematiserandet av kön är begreppet genussystem användbart. Författaren menar att detta system kan förstås som en struktur av förväntningar och föreställningar som skapar de olika könen. Hirdman anser dessutom att denna könsordning är en förutsättning för andra sociala ordningar och att indelningen av människor i kvinnligt respektive manligt är grunden för både sociala, politiska och ekonomiska ordningar (ibid.).

Enligt Hirdman (1988) har genussystemet två grundläggande principer. Den första är *dikotomin* som går ut på att manligt och kvinnligt inte bör blandas, ett isärhållande av könen, och den andra är *hierarkin*, som hävdar att mannen är norm och således det normala och allmängiltiga (s. 51). Isärhållningen gör att vi får klara föreställningar över vad som är kvinnligt respektive manligt (s. 52). Vidare skriver författaren att det är ur isärhållningen mellan könen som mannen som norm legitimeras och att ju svagare isärhållningen verkar desto mer illegitim blir följaktligen den manliga normen (s. 52 & 58). Genussystemen omsätts i praktiken genom så kallade genuskontrakt. Hirdman (1988) menar nämligen att det i varje samhälle och varje tid verkar finnas ett slags ”kontrakt” mellan könen, som dock oftast är upprättat av den part med makt (s. 54). Dessa kontrakt finns mellan kvinnor och män och består av konkreta föreställningar om hur de ska vara i förhållande till varandra, i exempelvis kärleksrelationer. Kontrakten anger också vilka ord kvinnor respektive män får använda, hur de ska prata och hur den yttre formen bör vara (bland annat vilka kläder som är okej att bära) (s. 54).

7 Analys

I vår analys har vi använt begrepp från diskursanalysen och diskursteorin, såsom Winther Jørgensen och Phillips (2000) beskriver dem, som analysverktyg. För att sedan förstå materialet som framkommit genom vår kodning har vi valt att tillämpa vår tidigare forskning samt teoretiska utgångspunkter. För att göra analysen mer överskådlig har vi vidare valt att dela upp den i olika avsnitt som var för sig behandlar mästersignifikanter och ekvivalenskedjor, transitivitet samt modalitet. Med hjälp av dessa begrepp har vi kunnat urskilja två olika diskurser, en våldtäktsdiskurs och en feministisk diskurs. Dessa avhandlas under ett eget stycke i slutet av analysen.

7.1 Mästersignifikanter och ekvivalenskedjor

Nyhetsartiklar

I nyhetsartiklarna gällande de båda fallen är nodalpunkten våldtäkt och offer kan i sin tur ses som en mästersignifikant i materialet. Denna mästersignifikant benämns som *kvinnna, ung kvinnna, flicka, dagisfröken, kvinnlig bekant, kvinnlig vän* och *kvinnlig kamrat*. Detta exemplifieras i nedanstående citat;

Dagisfröken: De våldtog mig på alla möjliga sätt (Expressen 2007-04-21)

Där ska kvinnan ha våldtagits senare under natten... (Aftonbladet 2007-04-13)

Bilden av offret förstärks med vissa ekvivalenskedjor, dessa används i olika hög grad i de båda våldtäktsfallen. I Stureplansmålet skapas offrets identitet utifrån termer som *19-årig, rödgråten, kraftigt berusad* och *inte medvetlös* (t.ex. Aftonbladet A 2007-05-07, Expressen A 2007-04-11). I Lundafallet används fler ekvivalenskedjor än i Stureplansmålet och offret ekvivaleras med *25 år, späd, 51 kilo, rädd, uppriven, uppgiven, chockad, rödslagen, gråtande, halvklädd, mått psykiskt dåligt, psykiska problem* och *medicinerat* (t.ex. Sydsvenskan 2014-01-11, Expressen 2014-01-12).

Hon är en ung kvinna, 25 år, späd, väger 51 kilo. (Expressen 2014-01-12)

... hon hade mått psykiskt dåligt och medicinerat i tre år för ångest...
(Sydsvenskan 2014-01-11)

De olika benämningarna av den våldtagna kvinnan i Stureplansmålet och Lundafallet förmedlar olika bilder av henne. Genom att använda sig av ord såsom *dagisfröken* och *flicka* framställs den våldtagna kvinnan generellt som ung, oskuldsfull och hjälplös. Hirdman (2002) menar att ordval som *flicka* är ett sätt att hänvisa till en position och att detta ord är ett uttryck för en beroendeställning (s. 71). Kvinnan kan således ses som ett idealiskt offer och sympatin för henne bör därmed öka (Christie 2001). I vår empiri förekommer det dock ordval som kopplar ihop *flicka* med *kraftigt berusad* (Aftonbladet A 2007-05-07). Här målas en motsägelsefull bild av kvinnan upp och läsaren måste själv ta ställning till vilken bild av offret som man väljer att se. Är det bilden av kvinnan som en flicka och därmed också ett oskyldigt offer som får företräde, eller läggs vikten på det faktum att kvinnan var kraftigt berusad och därmed får skylla sig själv? I texten framträder således en paradoxal bild av den våldtagna kvinnan och synen på henne som ett idealiskt offer riskerar att försvagas.

När den våldtagna kvinnan istället benämns med ord som *kvinn* förs tankarna till en äldre och mer erfaren person och det blir således svårare att se henne som ett idealiskt offer. Även ordval som *kvinnlig vän* och *kvinnlig kamrat* försämrar hennes chans att ses som idealiskt offer då gärningsmannen/gärningsmännen beskrivs som kända för henne (Christie 2001). Denna negativa bild av offret kan anses bli förstärkt med hjälp av ekvivalenskedjor så som *psykiska problem* och *medicinerat*. Det finns dock även här vissa paradoxer i materialet då ordet *kvinn* kombineras med ord som *rödslagen*, *gråtandes*, *rädd* och *uppgiven* (Expressen 2014-01-12). Denna beskrivning av henne, som utsatt och slagen, bör utifrån Christies (2001) resonemang göra att sympatin för henne ökar och att bilden av henne som ett idealiskt offer förstärks (s. 51).

Debattinlägg

I debattartiklarna kring både Stureplansmålet och Lundafallet benämns kvinnan med mycket färre ord då fokus istället läggs på gärningsmännen, domsluten och rättssystemet. De gånger författarna skriver om kvinnan benämns hon som just *kvinn*. I endast ett av debattinläggen beskrivs hon istället som *tjej* (Aftonbladet B 2007-05-07). Det är få ekvivalenskedjor som kopplas ihop med den våldtagna kvinnan i de debattinlägg som vi har undersökt, några av de som används är; *uppriven*, *psykiska besvär*, *deprimerad* och *psykiska sammanbrott* (Sydsvenskan 2014-01-16, Sydsvenskan 2014-01-18). Utifrån tidigare forskning är detta intressant då studier har visat att kvinnor (som är underrepresenterade inom media) oftast

framställs negativt i media när de väl skildras (Collins 2011, s. 290). Dessa ekvivalenskedjor används dock av debattörerna när de återberättar hur vittnen har beskrivit den våldtagna kvinnan under rättegången och hur hennes mående där använts emot henne. Därmed förmedlas inte ett ställningstagande kring kvinnans situation utan här används en mer återberättande ton.

I en av debattartiklarna använder sig författaren av ekvivalenskedjorna *19 år och så jävla full* (Aftonbladet B 2007-05-07). Då kvinnan beskrivs vara 19 år kan en bild av henne som ung och oskyldig tänkas framträda. När hon beskrivs vara full kan denna bild av henne antas förändras och tillsammans signalerar dessa båda uttryck (som vi även har visat tidigare) en paradoxal bild av kvinnan. Den övergripande attityden som kan utläsas från detta debattinlägg är dock att författaren inte använder dessa ord för att skuldbelägga kvinnan utan för att visa på hur orimlig han anser att domen är. Han uppfattas nämligen använda hennes ringa ålder och hjälplösa tillstånd som ett argument till hennes fördel.

7.2 Transitivitet

Vi har i detta avsnitt valt att lägga fokus på nyhetsartiklarna kring de båda fallen, detta då fokus i debattinläggen nästan enbart läggs på gärningsmännen och rättssystemet. Vi är medvetna om att offer och förövare skapar varandra (Christie 2001, s. 54), men då vårt syfte är att undersöka hur offret framställs i media har vi valt att göra på detta sätt. Vi har analyserat de olika nyhetsartiklarna och med hjälp av transitivitet har vi kunnat urskilja ansvarsfördelningen mellan offer och förövare. Ansvarsfördelningen har dolts respektive synliggjorts beroende på om situationen beskrivs som en handling eller händelse.

7.3 Ansvarsfördelning vid beskrivning av våldtäkten

Stureplansmålet

I rapporteringen kring Stureplansmålet beskrivs våldtäkten i vissa artiklar som en *händelse* där kvinnan utsätts av en okänd agent;

Flicka tvingad till grovt sex (Aftonbladet 2007-05-05)

Den unga kvinnan hade förnedrats och utsatts för våld.

(Dagens Nyheter 2007-05-24)

I citaten ovan fråntas kvinnan ansvar, då hon inte handlar utan utsätts för en händelse. Kvinnan beskrivs ha blivit både *tvingad* och *förnedrad*. Det framgår dock inte av vem då agenten osynliggörs och fokus ligger således fortfarande på kvinnan. I dessa citat formuleras det inte som att det är männen som har våldtagit kvinnan utan att det är hon som har blivit utsatt för handlingen. Männen framställs således inte som förövare utan det är kvinnan som beskrivs som ”förövad”. Dessa citat är dock undantag från den generella rapporteringen kring Stureplansmålet. Genomgående för de artiklar vi har analyserat, inklusive dem citaten är hämtade ifrån, är att agenten finns närvarande på ett eller annat sätt. Agentens ansvar ser emellertid olika ut i de olika artiklarna. I ungefär hälften av artiklarna från Stureplansmålet beskrivs kvinnan ha *blivit våldtagen* av männen och i resterande fall beskrivs männen *ha våldtagit* henne. I samtliga artiklar framställs följaktligen våldtäkten som en händelse utifrån kvinnans perspektiv, om än med olika hög grad av handlande från männens sida.

Den övergripande attityden som kan utläsas från de två artiklar ovanstående citat är hämtade ifrån är att den friande domen för gärningsmännen är orimlig med tanke på det kvinnan utsatts för. Detta kan förstås genom att artikelförfattarna relativt detaljerat beskriver hur våldet kvinnan blivit utsatt för såg ut och att de använder sig av ord som *trots* och *ändå* när de skriver om den friande domen. Orden *trots* och *ändå* kan här anses lägga en värdering i domstolens val av att fria de båda männen, framförallt när de används i kombination med en beskrivning av vad kvinnan utsatts för;

Stockholms tingsrätt friade igår de två männen – trots att rätten anser det bevisat att de tvingade den 19-åriga flickan till upprepade samlag: vaginalt, analt och oralt.
(Aftonbladet 2007-05-05)

Den unga kvinnan hade förnedrats och utsatts för våld. Ändå friades de två krögarna från anklagelserna om grov våldtäkt. (Dagens Nyheter 2007-05-24)

Lundafallet

Endast en gång i de artiklar vi har undersökt gällande Lundafallet framställs våldtäkten utan att en synlig agent är närvarande, den framställs således som en *händelse* som har drabbat kvinnan. Denna beskrivning är precis som i Stureplansmålet ett undantagsfall från övrig rapportering.

Även här beskrivs nämligen kvinnan som "förövad" men till skillnad från citaten ovan från Stureplansmålet är agenten här synliggjord;

En utekväll övergick snabbt i skräck för kvinnan som enligt åklagaren våldtogs av en 27-årig man i Lund. (Expressen 2014-01-11)

I Lundafallet beskrivs våldtäkten främst som en handling från mannens sida;

En 27-årig man frias av tingsrätten från åtalet om att ha våldtagit en kvinna i centrala Lund. (Sydsvenskan 2014-01-11)

... mannen hon följt med hem tilltvingade sig samlag och oralt sex.
(Expressen 2014-01-12)

... använde han våld för att tvinga till sig samlag. (Sydsvenskan 2014-01-14)

I flera av artiklarna används dock inte ordet våldtäkt utan här beskrivs mannen istället ha *tilltvingat* och *tvingat* kvinnan till *samlag*. I dessa citat är agenten tydligt närvarande, han utför en handling och ansvaret kan således anses vila på honom. Samtidigt skiljer sig dessa artiklar från övrig rapportering från de båda fall som vi har undersökt, då det inträffade tidigare alltid har benämnts som en *våldtäkt*. De olika ordvalen kan komma att påverka hur händelsen tolkas och kanske kan de även påverka skuldbeläggandet samt bilden av offer och förövare. Att använda sig av ord som *samlag* kan tänkas förringa det inträffade då ordet kan associeras med något frivilligt och ömsesidigt. Spargo och Ream (2012) menar att språket spelar en viktig roll för hur våldtäkter uppfattas av allmänheten (s. 320) och att artikelförfattaren väljer att benämna händelsen med begreppet *samlag* kan tänkas vara till kvinnans nackdel. I alla de artiklar vi har undersökt har vi sett hur viktiga de olika ordvalen är och vilken stor roll de spelar, i det här sammanhanget blir det kanske extra tydligt.

7.4 Ansvarsfördelning innan våldtäkten

Stureplansmålet

Några av artiklarna kring Stureplansmålet tar upp relationen mellan kvinnan och de två misstänkta männen och det faktum att de kände varandra sedan tidigare. Tidigare forskning visar att det faktum att offret och förövaren känner varandra kan påverka allmänhetens attityder gentemot offret, då denne tillskrivs mer ansvar (Cohn et al. 2009, s. 1513-1514). Som citaten

nedan visar lägger även några av artiklarna fokus på kvinnans tidigare sexuella relation med männen. Detta fokus kan anses skapa en bild av kvinnan som påverkar hennes rykte negativt. Forskning visar att personer som festar mycket och har flera olika sexpartners generellt har ett sämre rykte och att dessa personer i sin tur hålls mer ansvariga vid en våldtäkt (Cohn et al 2009, s. 1525 & 1528);

Hon har tidigare accepterat sex med förnedrande inslag och det var ingen skillnad den här gången... (Aftonbladet 2007-05-05)

... att hon haft våldsamt sex med männen tidigare. (Aftonbladet A 2007-05-07)

Dels hade hon vid tidigare tillfällen haft frivilligt sex med männen där det hade förekommit våld. (Dagens Nyheter 2007-05-24)

Ovanstående beskrivning av kvinnan kan således påverka hennes tillskrivna ansvar. Forskning visar att våldtäktsoffer ofta tillskrivs ett visst ansvar för det inträffade. Detta ansvar ökar samtidigt som sympatin minskar då offret anses ha egen skuld i det inträffade (Sperry & Siegel 2011, s. 16). Då media väljer att lägga fokus på kvinnans tidigare sexuella relationer finns det därmed en risk att hon anses ha en egen skuld till våldtäkten. Denna skuld och tillskrivna ansvar har visat sig även påverka domstolsutslaget till offrets nackdel (Sperry & Siegel 2011, s. 25). Detta är något som visade sig i både Stureplansmålet och Lundafallet då Tingsrätten i de båda fallen friade gärningsmännen. Huruvida detta hade med medias rapportering och göra kan vi inte uttala oss om, men det är en intressant parallell att dra.

Något som också är genomgående i de nyhetsartiklar som rör Stureplansmålet är att media beskriver hur kvinnan före våldtäkten festade och drack alkohol med männen. I några av artiklarna benämns hon även vara ”kraftigt berusad” (Aftonbladet A 2007-05-07, 2007-05-25, Dagens Nyheter 2007-05-24). I många av artiklarna framkommer det också att kvinnan frivilligt följde med männen hem;

... när hon, kraftigt berusad, följde de två männen hem.
(Aftonbladet 2007-05-25)

Den 19 åriga kvinnan säger att hon känner männen och att hon följde med dem till lägenheten av egen vilja. (Expressen A 2007-04-11)

På kvällen den 24 mars festade flickan med männen. De gick sedan till den enes vindslägenhet på Östermalm. (Aftonbladet 2007-05-05)

Tidigare forskning visar att media ofta framställer kvinnor som objekt som *utsätts* för olika handlingar (Loś & Chamard 1997, s. 318). I de artiklar ovanstående citat är hämtade från samt i mycket av vår resterande empiri kring Stureplansmålet framställs dock kvinnan som en handlande part då hon frivilligt följde med männen hem och då hon druckit alkohol. Kvinnan beskrivs som aktiv och agerande, dock går det att urskilja olika nyanser kring hur hennes handlande framställs. Genom att använda sig av olika ordval kring hennes agerande läggs olika mycket ansvar på kvinnan. *De gick, hon följde de två männen hem* och *hon följde med av egen vilja* är tre exempel på hur artikelförfattarna beskriver händelsen. Trots de olika ordvalen talar alla skildringar om en frivillighet och att det var ett aktivt val från kvinnans sida. Forskning har visat att när kvinnor framställs som handlande subjekt skildras de göra saker som underförstått skulle öka risken för dem att bli våldtagna (Loś & Chamard 1997, s. 318). Denna forskning stämmer överens med den bild som konstrueras av kvinnan i Stureplansmålet och vid en nedbrytning av artikeln kan följaktligen ovanstående ordval komma att skuldbelägga henne. Bilden av henne, skildringen av det inträffade och hennes agerande innan våldtäkten minskar också hennes chanser att ses som ett idealiskt offer (Christie 2001, Loś & Chamard 1997). Då media lägger fokus på kvinnans alkoholintag och att hon frivilligt följde med männen hem finns det även en risk att de våldtäktsmyter som finns i samhället förstärks och att kvinnan tillskrivs ett visst ansvar för våldtäkten. Dessa våldtäktsmyter kan också upprätthålla sexistiska föreställningar och rättfärdiga mäns sexuella våld mot kvinnor (Cohn et al. 2009, s. 1517).

Lundafallet

Även i artiklarna rörande Lundafallet beskrivs det med olika ordval hur kvinnan och mannen gick hem tillsammans;

Mannen och kvinnan har gemensamma bekanta och slog följe hem till mannen efter en utekväll i Lund (Expressen 2014-01-11)

De träffades sent en kväll och det slutade med att de gick hem tillsammans (Expressen 2014-01-12)

Precis som i Stureplansmålet framställs kvinnan i Lundafallet som en handlande part i några av artiklarna och som att det var ett aktivt val av kvinnan att följa med mannen hem. Ordval som *slog följe* och *de gick hem tillsammans* tyder dock på att det fanns ett samförstånd och en ömsesidig överenskommelse om att gå hem tillsammans. Till skillnad från citaten ovan från Stureplansmålet där kvinnan beskrivs ha beslutat sig för att följa med mannen hem, läggs i Lundafallet istället fokus på det *gemensamma* beslutet att gå hem. I Lundafallet beskrivs även gärningsmannen *bjuda hem* kvinnan till sig, vilket flyttar fokus från kvinnans handlande. Ett exempel på hur detta framställs i artiklarna är;

De båda träffades i slutet av november på en krog. Senare på kvällen bjöd 27-åringen med kvinnan hem till sin bostad (Sydsvenskan 2014-01-11)

Som vi nämnt tidigare visar forskning att våldtäktsoffer ofta tillskrivs en del av ansvaret för dådet, detta ansvar påverkar i sin tur sympatin för offret. Samma forskning visar att sympatin för offret respektive förövaren påverkas av vem som beskrivs ha tagit initiativet till att exempelvis gå hem tillsammans. Skulden ökar och sympatin minskar för den part som framställs som initiativtagare (Sperry & Siegel 2011, s. 16). När artikelförfattaren beskriver hur mannen *bjöd med* kvinnan hem borde således sympatin minska för mannen och därmed öka för kvinnan.

En intressant skillnad mellan Stureplansmålet och Lundafallet är att det i artiklarna gällande Lundafallet inte läggs så mycket fokus på kvinnan och hennes handlande innan våldtäkten. Ingen av artiklarna nämner något om kvinnans tidigare sexuella vanor eller en eventuell tidigare relation med gärningsmannen. Den enda relation som beskrivs de två parterna emellan är att de har gemensamma bekanta och detta sker i endast en artikel (Expressen 2014-01-11). En ytterligare markant skillnad mellan de båda fallen är att det i Lundafallet läggs lite fokus på de olika parternas alkoholintag. Det som ändå skrivs om alkohol (även detta i endast en artikel) lägger främst fokus på vad och hur mycket gärningsmannen har druckit. Ytterst lite fokus läggs på kvinnans alkoholintag;

... hade han under kvällen och natten druckit åtta stora starköl... (...) Utöver det fick han i sig två glas whisky hemma... (...) Kvinnan å sin sida hade endast tagit en drink under kvällen. (Sydsvenskan 2014-01-19)

Ordet *endast* kan här anses vara en värdering och ett ställningstagande kring kvinnans alkoholintag. Huruvida detta är ett medvetet ordval från artikelförfattarnas sida går inte att bedöma men denna nyans i språket kan anses förstärka en positiv bild av kvinnan. I förhållande till mannens handlande lyfts hon här fram som ansvarstagande och bilden av henne som ett idealiskt offer förstärks (Christie 2001, s. 48). Vid en ytterligare nedbrytning kan orden *endast tagit en drink* dock leda till ett ifrågasättande av kvinnans handlande, till exempel att hon följde med mannen hem. Tidigare forskning visar nämligen att medias rapportering kring våldtäktsfall som betonar offrets beteende påverkar allmänhetens åsikter kring huruvida offret borde ha handlat annorlunda för att undvika situationen. Attityderna kring offrets handlande förstärks ytterligare om förövarens beteende framställs som okontrollerbart (Loś & Charmard 1997, s. 319). När artikelförfattarna betonar att kvinnan endast tagit en drink under kvällen och att mannen däremot druckit desto mer framställs det som att hon, till skillnad från mannen, borde varit relativt medveten om vad hon gjorde. Att kvinnan ändå följde med mannen hem kan således lägga ett större ansvar och skuld på henne.

7.5 Ansvarsfördelning under våldtäkten

I många av artiklarna kring Stureplansmålet beskrivs det hur kvinnan *handlade* under själva våldtäkten. Genomgående är att hon beskrivs ha både skrikit och gråtit;

– När jag grät och skrek åt dem att sluta sa han att han skulle slå sönder mitt näsben om jag inte var tyst, säger hon. (Aftonbladet 2007-05-05)

... att hon sagt åt dem att sluta, att hon försökt kämpa emot och att hon skrikit och gråtit (Dagens Nyheter 2007-05-24)

I samtliga artiklar som rör Lundafallet framställs det hur kvinnan *handlade* genom att göra motstånd under våldtäkten. Hon beskrivs vid upprepade tillfällen ha sagt nej samt skrikit så mycket att hon blivit svullen i halsen;

När hon därpå började skrika högt höll han handen för hennes mun och näsa. (Sydsvenskan 2014-01-11)

... hon tvingades till såväl analt som oralt samlag när mannen höll fast henne och örfilade henne. Trots hennes protester fortsatte mannen och blev än mer våldsam... (Expressen 2014-01-11)

Hon berättar att han inte brydde sig om de många ”nej” och ”sluta” som hon sa till honom. Enligt egna uppgifter i förhör skrek hon så mycket att hon svullnade upp i halsen. (Expressen 2014-01-12)

– Hon har sagt nej och försökt åla sig från sängen. Ett par gånger var hon nere med överkroppen mot golvet, men då drog han upp henne i benen...
(Sydsvenskan 2014-01-14)

Forskning utförd av Cohn et al. (2009) visar att offer hålls olika mycket ansvariga till våldtäkter beroende på hur mycket motstånd de gjort under tiden. De offer som gjort både fysiskt och verbalt motstånd hålls mindre ansvariga än de som inte gjort något motstånd alls (s. 1523). Utifrån de artiklar vi har undersökt gällande de båda fallen bör kvinnorna således anses ha ett relativt litet ansvar, då de beskrivs ha gjort mycket motstånd trots hot och våld. För att få en legitim status som offer måste dock en rad kriterier uppfyllas, bland annat att offret är svagt och befinner sig på en oklanderlig plats. Gärningsmannen måste i sin tur vara stor, stark och okänd för offret (Christie 2001, s. 48). Då kvinnan i Stureplansmålet gjorde motstånd trots att hon var svagare än männen och då gärningsmännen var fler till antalet, större och starkare uppfyller således både offret och gärningsmännen några av de kriterier som krävs för att de ska anses vara idealiska. Även i Lundafallet gjorde kvinnan motstånd och även här framställs gärningsmannen vara större och starkare än henne. Således bör sympatin för kvinnorna öka (Christie 2001, s. 51). Samtidigt uppfyller de båda kvinnorna inte alla de kriterier som krävs för att de ska ses som idealiska offer och följaktligen kan deras tillskrivna ansvar tänkas bli större.

I Lundafallet skapas en tydlig bild kring kvinnans inställning till sexuell interaktion. Här beskrivs det hur kvinnan till en början ville ha sex, men att hon efter en stund ångrat sig;

De båda började kyssas och smeka varandra enligt domen, men när det var nära att övergå i sex ångrade kvinnan sig. (Expressen 2014-01-11)

– Allt var trevligt tills jag ångrade mig och inte ville mer, berättar hon.
(Expressen 2014-01-12)

Detta är något som även synliggörs i Stureplansmålet;

Där hade de sex. Från början var hon med på det, men när den ena mannen ville ha analsex sa hon nej. (Aftonbladet 2007-05-05)

Med ordval som *de båda började* beskrivs händelsen som en ömsesidig handling fram till den punkt då kvinnan ångrade sig. Något som även stärks med kvinnans egna ord i Expressen (se citatet ovan från 2014-01-12), då citatet visar på att umgänget med mannen var frivilligt till en början. Även i Stureplansmålet framställs umgänget med männen från en början vara frivilligt. Tidigare forskning visar att det anses vara kvinnans ansvar att dra gränsen för vad som är okej och inte vid sexuell interaktion (Cohn et al. 2009, s. 1529). I artiklarna beskrivs kvinnorna dra en tydlig gräns som dock inte accepteras av männen, något som kan tänkas öka sympatin för kvinnorna. Emellertid kan framställandet av kvinnorna som positiva till umgänge med männen till en början antas påverka skuldbeläggandet av dem negativt, då de förväntas borde ha dragit gränsen tidigare.

7.6 Modalitet

I många av nyhetsartiklarna är modaliteten svag då rapporteringen är relativt saklig. Istället för att själva ta ställning återger författarna med hjälp av citat och referat vad exempelvis professorer i straffrätt och åklagare tycker. I debattartiklarna däremot synliggörs graden av modalitet till större del. I många av debattinläggen framträder en objektiv modalitet då de personliga åsikterna framställs som fakta. Denna modalitet förstärks ytterligare då det främst är politiker och författare som får komma till tals. När det istället är tidningarnas journalister som står som författare till ett debattinlägg förstärker de sina subjektiva åsikter med uttalanden av väl insatta personer i fallet, exempelvis polisen, samt objektiv fakta såsom statistik. På så sätt får dessa debattinlägg högre modalitet.

Följande citat är tydliga exempel på när debattörerna argumenterar för sin sak genom både objektiv och subjektiv modalitet;

Mäns våld mot kvinnor är ett samhällsproblem. (...) Jag menar att det är dags att tydligare prata om männen. Vi behöver en förändrad lagstiftning... (...) Rätten till den egna kroppen är inte förhandlingsbar och därför behöver lagen ses över och krav på samtycke i sexualbrotten införas. (Sydsvenskan A 2014-01-29)

Sorgligt nog är det inte domen det är fel på, utan lagstiftningen. (...) Det är dags att sätta fokus på förövarna istället för offren och därför måste samtyckeskrav införas i våldtäktslagstiftningen. Att ha sex med någon som inte gett sitt tillstånd måste vara en kriminell handling. (Sydsvenskan 2014-01-16)

De båda citaten är tagna från två debattinlägg skrivna av jämställdhetskommunalrådet i Malmö respektive ordförande i Liberala ungdomsförbundet. I det första citatet förstärks och legitimeras den subjektiva åsikten, *jag menar*, utifrån författarens status. På grund av sin titel får författaren tolkningsföreträde och de subjektiva åsikterna får följaktligen mer tyngd och ett högre värde. Debattinlägget fortsätter därefter med en objektiv modalitet där ord som *vi behöver*, *är* och *är inte* används. Även i det andra citatet använder sig författaren av objektiv modalitet med ord som *det är dags* och *måste*. I båda dessa citat framställs den objektiva modaliteten som fakta och som något självklart.

En stor skillnad från nyhetsartiklarna är att författaren i nästan alla debattinlägg lägger ytterst lite fokus på kvinnorna och istället fokuserar på vad gärningsmännen har gjort. Genomgående är att debattörerna ifrågasätter domstolens beslut och sexualbrottslagen samt att de förespråkar en ändring i lagen. Något som är karakteristiskt för de debattinlägg vi har undersökt är dessutom att debattörerna argumenterar för sin sak genom att använda sig av ett nästan förlöjligande tonläge när de skriver om hur rättsystemet fungerar och hur domstolen tänker och beslutar;

Om någon får avsiktligt utdelade slag som ger blödningar i hårbotten, ser vi det också som misshandel. Om någon får totalt 46 skador av våld som utövas av två personer, är det för oss alla uppenbart att ett brott har begåtts. Nej visst nej, våldet var ju ett led i gärningsmännens strävan efter sexuell tillfredsställelse och de påstår att kvinnan tyckte om behandlingen. Då måste vi självklart se saken på ett helt annat sätt. Låter det orimligt? Ja, anser jag och – är jag övertygad om – de flesta andra människor. Nej, säger det svenska rättssystemet. (Aftonbladet A 2007-05-26)

Resonemanget om att kvinnan skulle vara ansvarig håller inte. Är en bank ansvarig om den blir rånad för att den innehåller pengar? Är en som blir misshandlad ansvarig för misshandeln bara för att offret stötte på fel person? Nej, självklart inte. Lika givet är det att kvinnan är det enda offret vid en våldtäkt och att

gärningsmannen är den som bär ansvaret för det dåd han utförde. (Sydsvenskan B 2014-01-29)

Syftet med att argumentera på detta sätt kan tänkas vara att stärka debattörernas egna ståndpunkter, då de genom att reducera andras åsikter framställer sina egna som bättre. På så sätt kan den egna modaliteten anses bli stärkt och debattörens argument komma att framstå som sanning. Genom att förlöjliga andras åsikter kan det dock tänkas finnas en risk att debattörens egna åsikter inte tas på lika stort allvar. Det kan även finnas en risk att detta sätt att debattera på leder till att debatten förlorar fokus från sin huvudsakliga fråga.

7.7 De olika diskurserna

Utifrån de begrepp vi har tagit hjälp av i vår analys har vi kunnat urskilja olika diskurser i vår empiri. Dessa har kunnat urskiljas utifrån hur artikel- respektive debattinläggsförfattarna benämner och beskriver kvinnorna i de båda våldtäktsfallen. Diskurserna har även tydliggjorts utifrån vad författarna har valt att lägga sitt fokus på.

7.8 Våldtäktsdiskursen

Då det lagts mycket fokus på kvinnornas handlingar och ansvar i de nyhetsartiklar vi valt att undersöka har vi med hjälp av ovan nämnda begrepp kunnat urskilja en våldtäktsdiskurs.

Handling

I tidningarnas nyhetsrapportering kring både Stureplansmålet och Lundafallet konstrueras en bild av kvinnan som ett handlande subjekt då hennes handlingar både innan och under våldtäkten ligger i fokus. Som vi har belyst tidigare i analysen beskrivs det nämligen vara ett aktivt val från kvinnornas sida att följa med männen hem, att båda kvinnorna tidigare under kvällen hade druckit alkohol, samt att kvinnorna gjorde motstånd under själva våldtäkten. De båda fallen skiljer sig dock åt i rapporteringen om kvinnans handlande. I Stureplansmålet beskrivs det oftare att kvinnan under kvällen hade druckit alkohol och frivilligt följde med männen hem. I Lundafallet är framställningen av kvinnans agerande inte lika detaljerad. Även här tas det emellertid exempelvis upp att kvinnan och mannen träffades på en krog, att båda parterna druckit alkohol samt det faktum att kvinnan slagit följe med mannen hem.

Det faktum att våldtäkten i vissa artiklar gällande både Stureplansmålet och Lundafallet benämns som *samlag* kan tänkas stärka bilden av kvinnan som handlande. Ordet *samlag* hänvisar generellt

till en ömsesidig och frivillig interaktion och därmed inget som tilltvingats av någon part. Att artikelförfattarna använder sig av detta ordval i det här sammanhanget kan således tänkas förstärka framställningen av kvinnan som en handlande part ytterligare.

På grund av att kvinnornas handlande beskrivs i olika stor utsträckning i de båda fallen kan ett resonemang föras kring huruvida det handlar om olika diskurser, men då fokus hela tiden läggs på kvinnornas handlande tycker vi oss kunna se att en övergripande diskurs framträder.

Ansvar

Utifrån hur kvinnorna framställs i vår empiri kan även ett tillskrivet ansvar urskiljas. Detta blir tydligt då kvinnornas handlande lyfts fram och behandlas på olika sätt i princip alla artiklar gällande både Stureplansmålet och Lundafallet. En övergripande attityd som därmed kan utläsas från artiklarna kan således anses vara att kvinnan har ett eget ansvar till det inträffade. Tidigare forskning har visat att framställningar av kvinnor som agerande gör att de tillskrivs olika mycket ansvar till det som sker (Loś & Chamard 1997, s. 318). I vår empiri har vi kunnat urskilja beskrivningar av kvinnornas handlande som kan tänkas öka respektive minska deras tillskrivna ansvar. Handlingar så som att dricka sig full och följa med männen hem kan uppfattas som negativa handlingar som också ökar kvinnornas ansvar. Handlingar som att göra motstånd genom att till exempel skrika kan i sin tur tolkas som mer positiva handlingar som kan anses minska kvinnornas ansvar. Oavsett mängden ansvar som kvinnorna framställs ha så läggs det kontinuerligt mycket fokus på deras agerande och därmed också deras ansvar.

7.9 Våldtäktsdiskursens innebörd

Det faktum att tidigare studier har visat att sexuella övergrepp inte handlar om sexualitet utan är en fråga om makt och dominans samt att ojämställdheten mellan män och kvinnor är något som skapas och upprätthålls av det sexuella våldet (Nationellt Centrum för Kvinnofrid B 2014), gör att det är intressant att diskutera och analysera denna diskurs utifrån ett feministiskt perspektiv. Med hjälp av detta perspektiv kan följaktligen olika konsekvenser av diskursen urskiljas. När media konstruerar bilder av kvinnor på ett visst sätt upprätthålls bilden av kvinnan som underordnad och mannen som norm (Hirdman 1988, s. 51). Genom att skapa en bild av kvinnor som ansvariga för våldtäkter upprätthålls även det förtryck av kvinnor som finns i samhället.

Diskurser skapar och upprätthåller ojämlika maktförhållanden exempelvis mellan kvinnor och män (Winther Jörgensen & Phillips 2000, s. 78). Burr (1995) menar att diskurser formar identiteter och ett exempel författaren ger är att ”kvinnlighets-diskurser” talar om för kvinnor hur de bör och ska agera. Till exempel ska kvinnor undvika faror genom att bland annat inte gå hem själva på kvällarna (s. 36). Hirdman (1988) skriver i sin tur om könskontrakt som anger exempelvis hur kvinnor får vara och se ut (s. 54). I nyhetsrapporteringen ligger stort fokus på hur kvinnorna i de respektive fallen handlar både innan och under våldtäkten, något som kan påverka det tillskrivna ansvaret av dem. I vår empiri framställs kvinnorna agera på sätt som gör att de utsätter sig för fara då de exempelvis följer med männen hem. Genom att konstruera en bild av kvinnorna på detta sätt riskerar dem således att skuldbeläggas när de bryter mot de föreställningar som finns kring hur kvinnor ska agera för att inte bli våldtagna. Dessutom framträder en bild av icke-idealiska offer (Christie 2001) vilket ytterligare kan tänkas förstärka skuldbeläggandet av kvinnorna.

Genom att skriva om kvinnorna som agerande subjekt hjälper vår empiri till att upprätthålla och återskapa en bild av hur kvinnor ska och bör agera för att inte bli våldtagna. När kvinnorna i Stureplansmålet och Lundafallet bryter mot de föreskrifter och normer som finns kring det kvinnliga beteendet tillskrivs de även ansvar. Att artikelförfattarna skriver om kvinnorna på det sätt vi har kunnat visa kan även förstås som ett konstruerande och bevarande av ojämställda strukturer i samhället där det finns föreställningar om skillnader mellan könen. De könskontrakt som Hirdman (1988) menar finns mellan könen och som vidmakthåller dessa föreställningar är även dem en del av den diskurs som framträder i vår empiri (s. 54). Vår empiri hjälper följaktligen till att upprätthålla de föreställningar och normer som finns i samhället idag.

7.10 En feministisk diskurs

I nyhetsartiklarna läggs stort fokus på kvinnorna och deras handlande både före och under våldtäkten. Detta fokus saknas i debattinläggen som diskuterar våldtäkter på ett mer generellt plan, här fokuserar debattörerna istället på rättssystemet samt gärningsmännens handlande. Då fokus i nyhetsartiklarna respektive debattinläggen ser så olika ut upplevs också de två fältens diskurser vara skilda. Då nästan alla av de åsikter som lyfts fram i debatten är feministiska upplevs debattens diskurs även den vara feministisk. Uppfattningar som dessa får följaktligen tolkningsföreträde, något som synliggörs nedan;

Denna debatt ska inte vinklas åt vad kvinnan ska göra för att undvika våldtäkter, debatten ska handla om hur vi ska stoppa män från att våldta. (Sydsvenskan B 2014-01-29)

Men det är så vår verklighet ser ut när det kommer till våldtäktsdomar - allt är upp och ned. Den skyldige går fri, offret blir skuldbelagt, ett nej är ett ja. Det är i rättsprocesser som man kanske allra tydligast kan se könsmaktsordningens fula ansikte. (Sydsvenskan C 2014-01-29)

Att majoriteten av de debattörer som framträder i debatten skriver om könsmaktsordningen och att ansvaret endast ska ligga på gärningsmännen gör att en bild av en feministisk diskurs framträder. Av de debattinlägg vi har tagit del av är det endast en debattör som istället lägger fokus på kvinnan och det ansvar hon anses ha;

Om kvinnan tar ansvar för sitt eget beteende och agerar med lite sunt förnuft, skulle anklagelser om våldtäkt kanske minska. (Sydsvenskan 2014-01-28)

Detta inlägg skiljer sig således från övriga debatten och uttalandet fick dessutom snabb respons och mötte ett stort motstånd. Detta kan anses förstärka den feministiska diskursen ytterligare då de motargument som alltså ändå har förekommit i debatten om våldtäkt snabbt bemötts med kritik;

Kvinnan har rätt att uttrycka sig och använda sin kropp såsom hon känner för, utan att hon ska riskera att bli våldtagen. (Sydsvenskan B 2014-01-29)

Utöver ovanstående är flera av debattörerna dessutom uttalade och verksamma feminister inom exempelvis politiken. Det faktum att de får tolkningsföreträde i debatten och lyfter fram sina åsikter som självklara, samtidigt som knappt några motargument får något utrymme i tidningarna, gör att de feministiska åsikterna framställs som något självklart och något som borde vara allmänt vedertaget.

Som vi tidigare nämnt är målet med en diskursanalys att undersöka huruvida diskurser upprätthåller eller ifrågasätter de rådande normerna i samhället (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 71 & 76). Den feministiska diskursen ställer sig kritisk till den uppfattning som vi kunde urskilja i nyhetsrapporteringen. Genom det språk debattörerna använder sig av framträder ett

tydligt exempel på ett ifrågasättande av de normer och föreställningar som finns kring vem ansvaret vilar på vid en våldtäkt. Således visar debattens diskurs att det inte är nödvändigt att lägga fokus på kvinnorna vid rapportering kring våldtäktsfall och att man genom att förändra sitt språkbruk och fokus även kan förändra synen på våldtäktsoffer. Nyhetsrapporteringsdiskursen utmanas således av debattdiskursen och enligt Burr (1995) kan debattens diskurs således komma att förändra de föreställningar som finns kring våldtäkter (s. 37).

8 Avslutande diskussion

8.1 Konstruerande av de kvinnliga våldtäktsoffren

Under arbetets gång har vi förstått vikten av och tyngden bakom vilka ord media använder sig av för att behandla olika fenomen. Vid en första anblick upplevs artikelförfattarna inte vilja skuldbelägga kvinnorna i de fall vi har undersökt. Vid en nedbrytning av texterna har vi dock kunnat se att enskilda ordval kan påverka mer, och ha större inflytande, än vad man först kan tro. Som vi har påvisat i analysen framställs ofta kvinnor i media som objekt som utsätts för olika saker. När de istället framställs göra saker, det vill säga vara handlande subjekt, är det på egen risk. Genomgående i vårt material är att kvinnorna framställs som handlande parter. Detta kan således få konsekvenser för kvinnorna. Vi har i vår analys kunnat se att kvinnornas tillskrivna ansvar och skuldbeläggandet av dem ökar när de framställs ha följt med männen hem frivilligt, druckit alkohol samt till en början velat ha sex. Även det faktum att artikelförfattarna i Stureplansmålet väljer att berätta om kvinnans tidigare sexuella relation med männen kan tänkas öka hennes tillskrivna ansvar. Då kvinnans tidigare sexuella vanor inte behandlas överhuvudtaget i Lundafallet tror vi således att sympatin för de båda kvinnorna blir olika stor. När vi brutit ner vår empiri ytterligare har vi även stött på begrepp som vid en första anblick skulle kunna förbättra bilden av kvinnan i Lundafallet. Det faktum att hon enbart druckit en drink borde i jämförelse med Stureplansmålet öka sympatin för kvinnan. Dock kan det faktum att hon druckit så pass lite påverka hennes tillskrivna ansvar då det indirekt impliceras att kvinnan borde vetat bättre och inte följt med mannen hem.

Som vi visat i analysen beskrivs också offren i olika termer i de olika nyhetsartiklarna och offrets identitet skapas utifrån olika ordval. När offret beskrivs som flicka, ung kvinna och dagisfröken i kombination med beskrivningar av hennes handlande såsom att hon gjorde

motstånd, grät och skrek skapas en bild av henne som idealiskt offer. När hon däremot beskrivs som kvinna och kvinnlig kamrat i förknippning med en beskrivning av hennes alkoholintag, tidigare sexuella vanor och hennes tidigare relation med gärningsmannen skapas istället en bild av henne som ett icke-idealiskt offer. Således kan vi se att både de ord man väljer att beskriva kvinnan med samt det hon framställs göra skapar olika bilder av henne. Dessa bilder kan antingen vara positiva eller negativa och därmed också komma att skuldbelägga henne till olika stor del. När termer som till exempel flicka används i kombination med kraftigt berusad framträder en annan bild av kvinnan. Bilden av henne blir, som vi visat i analysen, paradoxal och konstruktionen av henne som offer blir diffus.

Varken Lundafallet eller Stureplansmålet var överfallsvåldtäkter och således kan kvinnorna i de båda fallen aldrig ses som idealiska offer i dess rätta bemärkelse (Christie 2001, s. 48). I många av nyhetsartiklarna läggs fokus på det motstånd kvinnorna gjorde samt på de skador de orsakats. Utifrån detta har vi funderat på huruvida detta är en strategi från artikelförfattarnas sida för att skapa sympati för kvinnorna. Behövs beskrivningen av det våld de utsattes för samt det motstånd de gjorde för att bilden av dem som offer ska förbättras och för att händelserna ska räknas som riktiga våldtäkter? Vi har även funderat på om skildringar av det motstånd kvinnorna gjorde är nödvändiga uppgifter att ha med när våldtäktsfall skildras. Kanske skrevs det så mycket om detta eftersom det finns en allmän föreställning om att kvinnor måste göra motstånd under en våldtäkt. Vi anser dock att detta inte spelar någon roll. Vad kvinnor än gör eller inte gör har de aldrig någon egen skuld vid våldtäkter.

Vi frågar oss varför artikelförfattarna väljer så olika termer för att benämna kvinnorna. Kanske tänker de inte på vilka ord de använder och kanske används flicka, kvinna, ung kvinna samt tjej synonymt utan tanke på de konsekvenser ordvalet kan få. Vi har dock fått ett paternalistiskt intryck av artikelförfattarnas val av benämning av kvinnan i Stureplansmålet då just ordet flicka ger en bild av någon som behöver tas om hand. Det kan därmed vara intressant att fråga sig vad denna bild kan få för konsekvenser. Är detta något positivt eller negativt för kvinnan? Kanske beror ordvalet flicka på kvinnans ålder. Kvinnan i Stureplansmålet var 19 år när hon våldtogs samtidigt som kvinnan i Lundafallet var 25 år och således är det kanske inte så konstigt att de båda offren benämns olika. Vi tror dock att det saknas en medvetenhet hos debatt- och

artikelförfattarna om att deras ord kan hjälpa till att upprätthålla vissa föreställningar om kvinnliga offer.

8.2 Skiljelinjer mellan fallen

Något som har blivit tydligt i arbetet med vår uppsats är att det finns relativt stora skillnader mellan Stureplansmålet och Lundafallet gällande beskrivningen av den våldtagna kvinnan. Som vi kunde visa i analysen skrevs det mycket oftare i Stureplansmålet om kvinnans sexvanor, hennes relation till männen och hur mycket hon hade druckit innan våldtäkten ägde rum. Om kvinnan i Lundafallet var berusad eller hur hennes tidigare sexuella vanor såg ut nämndes i sin tur inte. Generellt fick vi uppfattningen av att rapporteringen kring Lundafallet var betydligt mer saklig än i Stureplansmålet och beskrivningen av kvinnan i Lundafallet var dessutom mer knapp. Under arbetets gång har vi funderat på hur det kommer sig att rapporteringen kring de båda fallen är så pass olika och hur det kan påverka bilden av de respektive kvinnorna. Som vi har visat i analysen skapas olika bilder av kvinnan utifrån hennes handlande och dessa bilder kan i sin tur i olika hög grad komma att skuldbelägga kvinnan. Således kan vi se att beskrivningen av kvinnan i Lundafallet borde gynna bilden av henne och även hennes tillskrivna ansvar. Vi har dock inte kunnat se att reaktionerna eller debatten kring de båda fallen har skilt sig från varandra utan debatten har mestadels varit på kvinnornas sida. Dock anser vi att det även är viktigt att reflektera över de sociala konsekvenser de olika skildringarna kan få för kvinnorna. Vi får inte glömma bort vilken kränkning det kan innebära att få sitt privatliv granskat i media, särskilt i situationer som dessa.

En annan intressant skillnad mellan fallen som vi kunde urskilja var att kvinnans respektive mannens yrke överhuvudtaget inte nämndes i Lundafallet samtidigt som det behandlades i flera artiklar kring Stureplansmålet. Fakta som att de båda männen var krogprofiler på Stureplan behandlades i ett flertal av artiklarna, samtidigt som kvinnan endast en gång framställdes som dagisfröken. Även det faktum att en av gärningsmännen hade en vindslägenhet på Östermalm omskrevs mer än en gång. Detta gjorde att vi började fundera över medias syfte med rapporteringen. Spelar de inblandades status och yrke roll? Bilden som framträder av männen är att de är förmögna och inflytelserika samtidigt som kvinnan ”endast” är dagisfröken. Var syftet med denna rapportering ett försök att skapa sympati och för vem i så fall, för kvinnan eller för männen? Bilder som framträder kan dels vara att den ”oskyldiga dagisfröken” utnyttjats av de

”rika överklassmännen” och dels att gärningsmännen inte kan vara skyldiga då de är ”rika och fina” män. Eftersom vi endast har tittat på ett fall där detta förekommit kan vi inte dra några slutsatser huruvida dessa beskrivningar gynnade männen eller kvinnan men vi finner det märkligt att så mycket fokus läggs på dessa detaljer. Som sagt utelämnades detaljer som dessa helt i Lundafallet och vi har således sett att medias rapportering kan ske mer sakligt.

Till sist kan det diskuteras huruvida skillnaderna mellan de båda fallen beror på det faktum att det skiljer sju år mellan dem. Har media under dessa år insett sin roll och att det de förmedlar kan påverka många människor och därmed förändrat sin rapportering? Eller handlar det helt enkelt om att de båda fallen skiljer sig åt i sin karaktär?

8.3 Diskurser

I nyhetsartiklarna har vi genom vår analys kunnat urskilja en övergripande våldtäktsdiskurs, det vill säga hur det skrivs om våldtäkter inom en viss kontext, i det här fallet svensk media. Denna diskurs har blivit synlig för oss genom att vi har sett att fokus hela tiden har lagts på kvinnornas handlingar och att deras tillskrivna ansvar därigenom synliggjorts. De ordval som artikelförfattarna har gjort har dessutom konstruerat bilden av kvinnorna på olika sätt.

Den bild av kvinnorna som framträder skulle alltså kunna vara annorlunda i en annan diskurs där man använder sig av andra ord, eller om diskursen skulle återfinnas i en annan kontext.

Förmodligen hade diskurserna sett annorlunda ut om vi hade studerat artiklar från en uttalad feministisk tidskrift eller ett annat land. Ett exempel på detta som vi har kunnat se i vår empiri är hur nyhetsartiklarna och debattinläggen skiljer sig åt genom att skriva om våldtäkterna på olika sätt. I de olikafälten tillskrivs kvinnorna olika roller och olika mycket ansvar och på så sätt skapas två skilda diskurser. Vi finner det mycket intressant att dessa båda fälts diskurser är så pass olika eftersom de är en del av samma samhälle och även samma kontext. Kanske skiljer sig diskurserna åt eftersom artikelförfattarna har som uppgift att förmedla nyheter på ett objektiva sätt medan debattörerna kan tänkas vilja skapa opinion kring ett ämne. Eller ligger så stort fokus i nyhetsartiklarna på kvinnorna för att författarna vill väcka reaktioner kring det inträffade och på så sätt hoppas på att sälja lösnummer?

Under arbetets gång har vi också frågat oss vem som har tolkningsföreträde att benämna och konstruera kvinnorna på ett visst sätt. Som vi har nämnt tidigare i uppsatsen förstärker

artikelförfattarna sina utsagor genom att hänvisa till personer med en hög samhällsstatus samt så kallad objektiv sanning såsom statistik. I debattinläggen är det i sin tur framförallt feministiska politiker som kommer till tals, här läggs fokus på andra saker än vad som lyfts fram i nyhetsartiklarna och en stark feministisk diskurs kan urskiljas. Vi har således frågat oss om det är artikelförfattarna eller debattörerna som kan anses ha makten att definiera synen på kvinnor och våldtäkt och hur det kan påverka de våldtagna kvinnorna. Trots att debattinläggen har högre modalitet tror vi att våldtäktsdiskursen har en hegemonisk position, då nyhetsrapporteringen får ett större utrymme i media och även kan tänkas nå ut till fler människor. Våldtäktsdiskursen får således tolkningsföreträde eftersom diskursen också genomsyrar stora delar av samhället. Samtidigt menar Burr (1995) att rådande diskurser kan utmanas (s. 37) och vi tycker oss kunna se att den feministiska debatten gör just detta.

8.4 Konstruerande av offer utifrån ett feministiskt perspektiv

Som vi har skrivit tidigare i detta arbete anser vi att de diskurser som vi har kunnat urskilja kan förstås utifrån ett större sammanhang, nämligen att de är en del av den samhällsstruktur som råder i vårt samhälle där kvinnan är underordnad mannen. Precis som Burr (1995) menar tror vi att det ligger i vissas intresse att konstruera våldtagna kvinnor på ett visst sätt (s. 37). Utifrån ett feministiskt perspektiv kan konstruerandet av våldtäktsoffer förstås som ett sätt att bevara vårt ojämställda samhälle där det anses finnas skillnader mellan könen. Då kvinnor framställs som ett handlande subjekt framställs det som att de utsätter sig för risken att bli våldtagna. Skulden hamnar således på kvinnorna. Genom att ständigt ta del av sådana utsagor i media och på andra plattformar lär sig kvinnor hur de ska agera för att inte bli våldtagna och till följd av detta krymper deras livsutrymme. När ansvaret för våldtäkter tillskrivs kvinnor försvinner fokus från männen och deras handlingar och följaktligen minskar även deras ansvar.

Då mannen är norm i vårt samhälle (Freedman 2003, s. 7) är det intressant att ställa sig frågan huruvida våldtäkter är något som det finns en allmän acceptans kring. Då fokus ligger på hur kvinnor bör agera för att inte bli våldtagna istället för att lära män att inte våldta förringas männens ansvar. Det skapas även en bild av män som inte kan ta ansvar för sina handlingar. Detta menar vi sänder ut signaler till kvinnor att det alltid finns en potentiell risk att bli våldtagen och att *kvinnorna* således måste se till att detta inte händer.

9 Avslutande tankar

Vi har i vår uppsats valt att inte lägga fokus på männen eftersom vi ville undersöka hur kvinnan framställs. Så här i efterhand har vi dock insett att det hade varit intressant att undersöka hur förövare och offer skapar och upprätthåller varandra. Vi är således rädda för att vi har missat intressanta aspekter av detta arbete. Kanske beror det faktum att vi valde att studera hur kvinnliga våldtäktsoffer framställs i media på att vi själva är en del av diskursen och således har lärt oss att fokus ska ligga på kvinnorna?

En sista tanke. Kan vi hävda att vi har kunnat urskilja olika diskurser? Vi som har skrivit denna uppsats är ju också en del av de diskurser som vi har försökt att synliggöra och frågan är således om vi verkligen kan kliva utanför dem och kritiskt granska dem. Hur det än är med den saken anser vi att det är ytterst angeläget att försöka belysa och granska olika diskurser för att på så sätt också kunna förändra dem.

10 Källförteckning

Andersson, Gunvor & Swärd, Hans (2008). ”Etiska reflektioner”. I Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans & Eliasson-Lappalainen, Rosmari & Jacobsson, Katarina (red.) (2008). *Forskningsmetodik för socialvetare*. Stockholm: Natur och Kultur

Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber AB

BRÅ A (2014)

<<http://www.bra.se/download/18.22a7170813a0d141d21800052648/1360329845245/05+Sexualbrott.pdf>> Hämtad 2014-05-14

BRÅ B (2014)

<<http://www.bra.se/bra/brott-och-statistik/valdtakt-och-sexualbrott.html>> Hämtad 2014-05-13

Burr, Vivien (1995). *An introduction to social constructionism*. London: Routledge. E-bok

Christie, Nils (2001). Det idealiska offret. I Åkerström, Malin & Sahlin, Ingrid (red). *Det motspänstiga offret*. Lund: Studentlitteratur

Cohn, Ellen, Dupius, Erin & Brown, Tiffany (2009). “In the eye of the beholder: Do behavior and character affect victim and perpetrator responsibility for acquaintance rape?” *Journal of Applied Social Psychology*, Vol. 39, 7, s. 1513–1535.

Collins, Rebecca L. (2011). “Content analysis of gender roles in media: Where are we now and where should we go?” *Sex Roles*, Vol. 64, s. 290-298

Fairclough, Norman (1995). *Media discourse*. London: Edward Arnold publishers Ltd

Freedman, Jane (2003). *Feminism – en introduktion*. Malmö: Liber AB

Jönson, Håkan (2010). *Sociala problem som perspektiv. En ansats för forskning och socialt arbete*. Malmö: Liber AB

Hadenius, Stig, Weibull, Lennart & Wadbring, Ingela (2011). *Massmedier: press, radio och tv i den digitala tidsåldern*. Stockholm: Ekerlid

Hirdman, Anja (2002). *Tilltalande bilder*. Stockholm: Atlas

Hirdman, Yvonne (1988) ”Genussystemet – reflexioner kring kvinnors sociala underordning”.

Kvinnovetenskaplig tidskrift, Vol. 3, s. 49-63

Levin, Lena (2006). Massmedielogik och vardagsförståelse – kategorisering och identifikation i lokalpressen. I Mäkitalo, Åsa (red.). *Att hantera arbetslöshet. Om social kategorisering och identitetsformering i det senmoderna*. Stockholm: Arbetslivsinstitutet

Loś, Maria & Chamard, Sharon (1997). “Selling newspapers or educating the public? Sexual violence in the media”. *Canadian Journal of Criminology*, Vol. 39, 3, s. 293-328.

Nationellt Centrum för Kvinnofrid A (2014)

<http://www.nck.uu.se/Kunskapscentrum/Kunskapsbanken/amnen/Sexuellt_vald/> Hämtad 2014-02-28

Nationellt Centrum för Kvinnofrid B (2014)

<http://www.nck.uu.se/Kunskapscentrum/Kunskapsbanken/amnen/Sexuellt_vald/Sexuellt_vald/> Hämtad 2014-05-14

NTU (2013)

<http://www.bra.se/download/18.35c681d4143337cb6b29e9/1395068368052/2013_1_NTU_2013.pdf> Hämtad 2014-03-20

Retriever (2014)

<<http://www.retriever-info.com/sv/?redirect=true>> Hämtad 2014-03-21

Roks (2014)

<<http://www.roks.se/M%C3%A4ns%20v%C3%A5ld%20mot%20kvinnor/Fakta/statistik/sexualbrott>> Hämtad 2014-05-10

Socialstyrelsen (2009)

<<http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/8495/2009-126-71.pdf>> Hämtad 2014-02-28

SOU 2010:71. *Sexualbrottslagstiftningen – utvärdering och reformförslag*. Stockholm: Statens offentliga utredningar

Spargo, R & K. Ream, Anne (2012). “How the media shapes attitudes about rape”.

Family & Intimate Partner Violence Quarterly, Vol. 4, 4, s. 317-324.

Sperry, Kathryn & Siegel, Jason (2011). “Victim responsibility, credibility, and verdict in a simulated rape case: Application of Weiner’s attribution model”. *Legal and Criminological*

Psychology, Vol. 18, 1, s. 16–29.

Sveriges Kvinno- och Tjejjourers Riksförbund (2011)

<<http://www.kvinnojouren.se/fakta/feminism-och-jamstallldhet/historiska-artal>> Hämtad 2014-05-17

Vetenskapsrådet. *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning.*

<http://www.vr.se/download/18.6b2f98a910b3e260ae28000360/HS_15.pdf> Hämtad 2014-03-18

Waterhouse-Watson, Deb (2012). "Framing the victim". *Australian Feminist Studies*, Vol. 27, 71, s. 55-70.

Wenneberg, Søren Barlebo (2001). *Socialkonstruktivism: positioner, problem och perspektiv.* Malmö: Liber

Wennstam, Katarina (2002). *Flickan och skulden: en bok om samhällets syn på våldtäkt.* Stockholm: Bonnier förlag

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (2000). *Diskursanalys som teori och metod.* Lund: Studentlitteratur

Bilaga 1

Artiklar

Stureplansmålet

Aftonbladet 2007-04-13

”Krogprofiler kan få sex år – Misstänks ha våldtagit en 19-årig kvinna”

< [\[info.com/services/archive/displayDocument?documentId=05734920070413709337&serviceId=2\]\(http://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=05734920070413709337&serviceId=2\)>](http://web.retriever-</p></div><div data-bbox=)

Aftonbladet 2007-04-16

”Ingen rubrik tillgänglig”

< [\[info.com/services/archive/displayDocument?documentId=05734920070416709341&serviceId=2\]\(http://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=05734920070416709341&serviceId=2\)>](http://web.retriever-</p></div><div data-bbox=)

Aftonbladet 2007-05-05

”Flicka tvingad till grovt sex – Männen friade av rätten: De insåg kanske inte vad de gjorde”

< [\[info.com/services/archive/displayDocument?documentId=05734920070505713047&serviceId=2\]\(http://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=05734920070505713047&serviceId=2\)>](http://web.retriever-</p></div><div data-bbox=)

Aftonbladet A 2007-05-07

”Krogprofiler frias – flickan var full - Jag skulle svara på vilka jag haft sex med”

< [\[info.com/services/archive/displayDocument?documentId=05734920070507713344&serviceId=2\]\(http://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=05734920070507713344&serviceId=2\)>](http://web.retriever-</p></div><div data-bbox=)

Aftonbladet B 2007-05-07

”De fortsatte fast hon grät av smärta”

< [\[info.com/services/archive/displayDocument?documentId=05734920070507713253&serviceId=2\]\(http://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=05734920070507713253&serviceId=2\)>](http://web.retriever-</p></div><div data-bbox=)

Aftonbladet 2007-05-25

”Våldtäktsdom överklagas”

< [\[info.com/services/archive/displayDocument?documentId=05734920070525716928&serviceId=2\]\(http://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=05734920070525716928&serviceId=2\)>](http://web.retriever-</p></div><div data-bbox=)

Aftonbladet A 2007-05-26

”Dagens debattör”

<<http://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=05734920070526717047&serviceId=2>>

Aftonbladet B 2007-05-26

”Vad ser domarna som inte jag ser?”

<<http://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=05734920070526717042&serviceId=2>>

Expressen A 2007-04-11

”Krogprofiler häktades för våldtäkt – Nekar till övergrepp på 19-årig kvinna”

<<http://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=050910200704113906759&serviceId=2>>

Expressen B 2007-04-11

”Ingen rubrik tillgänglig”

<<http://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=050910200704113906761&serviceId=2>>

Expressen 2007-04-21

”Dagisfröken: De våldtog mig på alla möjliga sätt”

<<http://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=050910200704213934787&serviceId=2>>

Expressen 2007-05-08

”Bristande samtycke är våldtäkt”

<<http://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=050910200705083980832&serviceId=2>>

Expressen 2007-05-24

”Våldtäktsdomen överklagas”

<<http://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=050910200705244029538&serviceId=2>>

Expressen 2007-06-01

”Oacceptabelt”

<<http://web.retriever->

[info.com/services/archive/displayDocument?documentId=050910200706014048785&serviceId=2](http://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=050910200706014048785&serviceId=2)>

Dagens Nyheter 2007-05-24

”Friande våldtäktsdom mot krögare överklagas”

<<http://web.retriever->

[info.com/services/archive/displayDocument?documentId=0509152007052411015689&serviceId=2](http://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=0509152007052411015689&serviceId=2)>

Dagens Nyheter 2007-05-26

”Flickan och rätten”

<<http://web.retriever->

[info.com/services/archive/displayDocument?documentId=0509152007052611043747&serviceId=2](http://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=0509152007052611043747&serviceId=2)>

Lundafallet

Aftonbladet 2014-01-11

”Skrek nej – mannen frias från våldtäkt”

<<http://web.retriever->

[info.com/services/archive/displayDocument?documentId=0573492014011146A3FF714405D7A04166095763C763EB&serviceId=2](http://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=0573492014011146A3FF714405D7A04166095763C763EB&serviceId=2)>

Aftonbladet 2014-01-19

”Samlades för att stoppa sexvåldet – Tusentals i protest- kräver ny samtyckeslag”

<<http://web.retriever->

[info.com/services/archive/displayDocument?documentId=05734920140119F8FF5C157097BBA DC67D69AA485E4847&serviceId=2](http://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=05734920140119F8FF5C157097BBA DC67D69AA485E4847&serviceId=2)>

Expressen 2014-01-11

”Friad från våldtäkt: Trodde nej betydde ja”

<<http://web.retriever->

[info.com/services/archive/displayDocument?documentId=050910201401116BC25A5A97E1F912E27BD426F7B4AFBC&serviceId=2](http://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=050910201401116BC25A5A97E1F912E27BD426F7B4AFBC&serviceId=2)>

Expressen 2014-01-12

”Jag föll ihop på marken när jag läste domen. Hur kan detta vara möjligt?” Våldtagna kvinnan känner sig sviken efter tingsrättens friande dom”

<<http://web.retriever->

info.com/services/archive/displayDocument?documentId=05091020140112AAD2AC4C00FC5D1A7BC5A2E67D60D58F&serviceId=2>

Expressen 2014-01-20

”Ett nej måste vara ett nej”

<<http://web.retriever->

info.com/services/archive/displayDocument?documentId=05091020140120DFFC14C09D1D9BBD584975F72CE435DE&serviceId=2>

Sydsvenskan 2014-01-11

”Tingsrätten 27 åring friad från våldtäkt trots tydligt våld”

<<http://web.retriever->

info.com/services/archive/displayDocument?documentId=05085920140111595BA4F96C47E9DFBE2B2CB8EED53DFA&serviceId=2>

Sydsvenskan 2014-01-14

”Friande våldtäktsdom – rättsprofessor kräver lagändring”

<<http://web.retriever->

info.com/services/archive/displayDocument?documentId=050859201401146D0CB558DA45F00CF9B668FBD3296D5B&serviceId=2>

Sydsvenskan 2014-01-16

”Män dumförklarar. Men män är inte djur, och bör därför förväntas ta ansvar för sina handlingar.”

<<http://web.retriever->

info.com/services/archive/displayDocument?documentId=05085920140116AAB4A1B69A96EE3CC8C9D1DD74C5BAEB&serviceId=2>

Sydsvenskan 2014-01-18

”Våldtäkt – mannen och skulden”

<<http://web.retriever->

info.com/services/archive/displayDocument?documentId=050859201401189F8DC47B6CEF6058279DA116DE064C51&serviceId=2>

Sydsvenskan 2014-01-19

”Våldtäktsmålet – kritik mot domstolens syn på trovärdighet”

<<http://web.retriever->

info.com/services/archive/displayDocument?documentId=05085920140119EDAAB5715547ABEEF812BE98E8308EF5&serviceId=2>

Sydsvenskan 2014-01-28

”Våldtäkter – kvinnor måste kunna se sitt eget ansvar vid våldtäkter” <<http://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=05085920140128E73A842DF60CDFCDE421A1CD59141B50&serviceId=2>>

Sydsvenskan A 2014-01-29

”Våld är ett samhällsproblem”

<<http://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=05085920140129EFD40DBDA4D49E86560FB4958832AA0E&serviceId=2>>

Sydsvenskan B 2014-01-29

”Replik. Våldtäkter – Är banken ansvarig om den blir rånad?”

<<http://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=050859201401293235B29BD977D68E9796493FBD5E925C&serviceId=2>>

Sydsvenskan C 2014-01-29

”Replik. Våldtäkter – Lägg skulden där den hör hemma – hos dem som utövar sexuellt våld”

<<http://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=05085920140129F2FC67AC6F584A8F496980DF482F8860&serviceId=2>>